

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, esitutkintalakia ja sakon täytäntöönpanosta annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla kevennettäisiin oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa.

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitusta teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta. Uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa ehdotetaan kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiaissa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Valituslupa-asia voitaisiin käsitellä myös yhden jäsenen kokoonpanossa, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin myös eräissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa.

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän.

Vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamisen helpottamiseksi ehdotetaan, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan.

Syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Rikosasian vastaajan olisi jatkossakin oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos tuomioistuin pitää vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tarpeellisena. Vastaajan läsnäolovelvollisuutta lievennettäisiin kuitenkin siten, että muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuin ei pitäisi vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena, riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies. Ehdotuksen mukaan vastaajan olisi kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta ehdotetaan lievennettäväksi siten, että tuomioistuin voisi päättää, ettei vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Myös syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

HE 200/2017 vp

Sakon täytäntöönpanosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sakon maksamiseen voisi saada maksuaikaa vielä muuntorangaistuksen tuomitsemisen jälkeenkin. Samalla mahdollisuudesta saada maksuaikaa muuntorangaistusasian tuomioistuinkäsittelyn aikana luovuttaisiin. Lisäksi ehdotetaan, että muuntorangaistusasian käsittelyssä voitaisiin käyttää videoyhteyttä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	5
1 JOHDANTO.....	5
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
2.1.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa.....	5
2.1.2 Kirjallinen menettely.....	6
2.1.3 Yhden kosketuksen periaate.....	7
2.1.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.....	7
2.1.5 Videoyhteyden käyttö.....	8
2.1.6 Sakon perintä ja muuntorangaistus.....	8
2.1.7 Muut säännökset.....	9
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö.....	10
2.2.1 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.....	11
2.2.2 Videoyhteyden käyttö.....	12
2.3 Nykytilan arviointi.....	12
2.3.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa.....	12
2.3.2 Kirjallinen menettely.....	14
2.3.3 Yhden kosketuksen periaate.....	15
2.3.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.....	16
2.3.5 Videoyhteyden käyttö.....	17
2.3.6 Sakon muuntorangaistusmenettelyn keventäminen.....	18
2.3.7 Muut säännökset.....	20
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	21
3.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa.....	21
3.2 Kirjallinen menettely.....	22
3.3 Yhden kosketuksen periaate.....	22
3.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen.....	22
3.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen.....	23
3.6 Muuntorangaistusmenettelyn keventäminen.....	23
3.7 Muuta.....	23
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	24
4.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa.....	24
4.2 Kirjallinen menettely.....	27
4.3 Yhden kosketuksen periaate.....	27
4.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen.....	28
4.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen.....	29
4.6 Muuntorangaistusmenettelyn keventäminen.....	31
4.7 Tietojärjestelmät.....	31
5 ASIAN VALMISTELU.....	31
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	34
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	34
1.1 Oikeudenkäymiskaari.....	34
2 luku Päätösvaltaisuudesta.....	34
5 luku Riita-asian vireillepano ja valmistelu.....	37

6 luku	Riita-asian pääkäsittely	38
12 luku	Asianosaisista	39
26 luku	Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa	41
31 luku	Ylimääräisestä muutoksenhausta	42
1.2	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	43
5 luku	Syytteen vireillepanosta	43
5 a luku	Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta	43
6 luku	Pääkäsittelystä	44
7 luku	Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä	45
8 luku	Asianosaisista	46
1.3	Esitutkintalaki	49
10 luku	Esitutinnan päättäminen	49
1.4	Laki sakon täytäntöönpanosta	49
2	VOIMAANTULO	50
3	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	50
3.1	Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa	50
3.2	Kirjallinen menettely	51
3.3	Yhden kosketuksen periaate	51
3.4	Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin	52
3.5	Videoyhteyden käyttö	52
	LAKIEHDOTUKSET	54
1.	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	54
2.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	58
3.	Laki esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta	61
4.	Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	62
	LIITTEET	64
	RINNAKKAISTEKSTIT	64
1.	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	64
2.	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	71
3.	Laki esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta	76
4.	Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	77

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015) mukaan oikeusprosesseja nopeutetaan ja mahdollistetaan tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviin sekä lyhennetään tuomioistuinten käsittelyaikoja muun muassa joustavoittamalla tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä. Tuomioistuinten digitalisoimista edistetään muun muassa lisäämällä videokuulemisen käyttöä.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman (2011) mukaisesti on laadittu oikeudenhoidon uudistamisohjelma, joka sisältää horisontaalisia ja sektoreita koskevia toimenpiteitä sekä oikeusministeriön hallinnonalaan koskevan sopeuttamisohjelman (Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013—2025, Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013).

Vuosille 2017—2020 hyväksytyn julkisen talouden suunnitelman mukaan oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimenpiteitä jatketaan (VNS 3/2016 vp). Ohjelman hankkeilla pyritään siihen, että oikeusturva voidaan varmistaa, vaikka oikeudenhoitoon kohdistuu menopaineita ja säästöjä. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimeenpano on pääministeri Juha Sipilän strategisen hallitusohjelman kivijalkahanke (numero 9).

Oikeusministeriössä on laadittu 11.1.2016 päivätty arviomuistio, jossa on pyritty edelleen kehittämään oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisältyviä ehdotuksia ja arvioimaan mahdollisia jatkotoimia rikos- ja riitaprosessien kannalta. Arviomuistion ehdotusten tarkoituksena on ollut osaltaan myös sopeuttaa tuomioistuinlaitoksen toimintaa vastaamaan valtiontalouden kehyyksiin (2016—2019) jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä, jotka eivät liity mihinkään yksittäiseen lainsäädäntöhankkeeseen.

Arviomuistiossa esitettiin viittä kehittämiskohdetta: kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa, käräjäoikeuden rikosasioiden kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen, yhden kosketuksen periaate, syytetyn velvollisuuden osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin lieventäminen sekä videoyhteyden käytön laajentaminen. Arviomuistiossa pyrittiin etsimään myös muita mahdollisia kehittämiskohteita.

Oikeus- ja työministeri Lindströmin ohjelma oikeudenhoidon kehittämiseksi on julkaistu 19.8.2016. Ohjelman mukaan rikos- ja riitaprosesseja kevennetään ja huomiota kiinnitetään muun muassa 11.1.2016 päivätyssä arviomuistiossa käsiteltyihin toimenpiteisiin.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

2.1.1.1 Käräjäoikeus

Käräjäoikeuden päätösvaltainen peruskokoonpano koostuu rikosasiassa puheenjohtajasta ja kahdesta lautamiehestä. Asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi rikosasia voidaan myös käsitellä kolmen ammattituomarin kokoonpanossa (oikeudenkäymiskaari, OK 2:1). Ensiksi mainittua ns. lautamieskokoonpanoa voidaan vahvistaa yhdellä tuomarilla tai lautamiehellä taikka molemmilla (OK 2:11).

Yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan käsitellä asia, jossa syytteessä tarkoitettu teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen eri rikosta (ns. listarikokset OK 2:6:ssä: virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, törkeä varkaus, törkeä kavallus, törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, törkeä kätkemisrikos, törkeä vahingonteko, törkeä petos, törkeä maksuvälinepetos, törkeä tietomurto ja rekisterimerkintärikos) tai näiden rangaistavaa yritystä koskevan asian, vaikka rikoksesta säädetty maksimirangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, ROL) 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä yksi tuomari muodostaa päätösvaltaisen kokoonpanon. Menettelyssä voidaan tutkia syyte, jossa tarkoitettu rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvussa tarkoitettussa tunnustamisoikeudenkäynnissä riittää yhden tuomarin muodostama kokoonpano (OK 2:6 a). Rikoksesta ei saa olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta.

2.1.1.2 Korkein oikeus

Perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan korkein oikeus on tuomionvoipa viisijäsenisenä, jollei laissa erikseen säädetä muuta jäsenmäärää. Vastaavasti oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa säädetä muuta kokoonpanoa. Tämän mukaisesti valitusasiat käsitellään korkeimmassa oikeudessa viiden tuomarin kokoonpanossa. Valitusluvan myöntämistä koskeva asia käsitellään yleensä kahden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa (OK 2:9.2). Yksi tuomari voi ratkaista turvaamistointa, täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä tai muuta vastaavaa väliaikaista toimenpidettä koskevan asian (OK 2:9.3).

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat voidaan käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa, jos asiassa päätetään vain välitoimesta taikka hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Eräissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa myös yhden tuomarin kokoonpano on päätösvaltainen. (OK 2:10.1)

Lisäksi kolmen tuomarin kokoonpanossa voidaan käsitellä eräät rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevat asiat (laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä, 1286/2003, 41 § ja laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä, 1383/2007, 38 §) sekä eräät lapsen palauttamista koskevat asiat (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 361/1983, 42 §).

2.1.2 Kirjallinen menettely

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 1 §:n mukaan käräjäoikeudessa voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä rikosasia, jos vastaaja tunnustaa syytteessä tarkoitettun teon sekä nimenomaisella ilmoituksella luopuu suullisesta oikeudenkäynnistä ja suostuu kirjalliseen menettelyyn. Myös asianomistajan suostumus tarvitaan. Lisäksi edellytyksenä on vastaajan täysi-ikäisyys ja se, että asian selvitettyyn tilaan nähden pääkäsitteilyn toimittaminen on tarpeetonta. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan näyttökysymyksen selvyttä.

Menettelyssä voidaan tutkia syyte, jossa tarkoitettu teosta säädetty ankarin rangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta. Rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään yhdeksän kuukautta. Jos rangaistus olisi yli kuusi kuukautta vankeutta, vastaajalle on varattava tilaisuus antaa suullinen lausuma (ROL 5 a:5).

2.1.3 Yhden kosketuksen periaate

Yhden kosketuksen toimintamallissa rikoksesta epäillyn asiassa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuu epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n nojalla syyttäjän on mahdollista nostaa syyte antamalla haaste itse (ROL 5:1 ja 5:19). Syyttäjä saa aina itse nostaa syytteen, jos asia on tarkoitus käsitellä 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä. (LaVM 1/2006 vp s. 5—6) Syyttäjähastetta on pyritty käyttämään vaikeasti tavoitettavien henkilöiden kohdalla, kun henkilö on poliisin, tullin tai rajaviranomaisten pidättämänä tai kiinniotettuna.

2.1.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

2.1.4.1 Käräjäoikeus

Voimassa olevan oikeuden mukaan vastaajan tuomitseminen rangaistukseen pääsääntöisesti edellyttää, että häntä on henkilökohtaisesti kuultu tai häntä on pääkäsittelyssä edustanut asiamies (ROL 8:1, OK 15:1). Jos syytettyä on tarpeen kuulla asian selvittämiseksi, hänen on oltava henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä (ROL 8:1). Vastaajan on oltava henkilökohdaisesti läsnä tuomioistuimessa myös, kun käsitellään rikosta, jonka johdosta hänet on vangittu (ROL 8:3). Vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen häntä henkilökohtaisesti kuulematta (ROL 8:13). Asia voidaan käsitellä vain ROL 8:11—12:ssä tarkoitetuissa tapauksissa niin, että syytetty on poissa eikä hänellä ole asiamiestäkään edustajanaan oikeudenkäynnissä. Riita-asiassa riittää asiamiehen käyttäminen, jollei tuomioistuin ole velvoittanut asianosaista saapumaan henkilökohtaisesti paikalle (OK 15:1.1).

2.1.4.2 Hovioikeus

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 1 §:n mukaisesti asianosainen määrätään saapumaan hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi. Kuten käräjäoikeudessa, myös hovioikeudessa pääsääntö oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan on, että vastaajaa ei saa tuomita vankeusrangaistukseen pääkäsittelyä toimittamatta ja häntä kuulematta. Pykälän 2 momentissa on kuitenkin säädetty hovioikeutta koskevasta poikkeuksesta. Momentti on lisätty lakiin vuonna 2003. Sitä ennen hovioikeudella oli pykälän 1 momentin nojalla ehdoton velvollisuus kuulla vastaajaa (uudistuksesta ks. HE 83/2001 vp s. 20 ja 35—36).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 2 momentin kuulemisvelvollisuus koskee niitä tapauksia, joissa asianomistajan tai syyttäjän valituksen johdosta hovioikeus aikoo tuomita syytetyn vankeusrangaistukseen silloin, kun käräjäoikeudessa syyte on hylätty tai tuomittu sakkorangaistus. Momentista ilmenee, että asiassa on järjestettävä pääkäsittely. Pääkäsittelyä ei kuitenkaan ole pakko järjestää eikä kuulemisvelvollisuuttakaan ole silloin, kun ROL 8:11—12:n edellytykset täyttyvät, mikä lienee käytännössä varsin harvinaista (ks. HE 83/2001 vp s. 11). Momentin mukaan vankeusrangaistukseen tuomittavan henkilökohtaisesta kuulemisesta voidaan luopua vain pakoilutapauksissa. Tämän yleisen edellytyksen lisäksi tulee myös kaikkien kohdissa 1—3 olevien erityisten edellytysten täytyä. Ensimmäinen edellytys on, ettei ole tarvetta kuulla vastaajaa todistelutarkoituksessa. Toinen edellytys koskee asiallisesti sitä, että vastaajalla on oikeudenkäynnissä asiamies tai puolustaja. Kolmas edellytys on, että vastaaja on kutsuttu pääkäsittelyyn uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

2.1.5 Videoyhteyden käyttö

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n mukaan todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista, todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta videoyhteyden välityksellä. Yleisenä edellytyksenä on, että tuomioistuimella on tällaista kuulemistapaa soveliaana. Lisäksi jonkin kuudesta erityisestä edellytyksestä tulee täytyä. Eräissä tapauksissa voidaan käyttää myös puhelinta. Videokuulemisen ala laajentui vuoden 2016 alusta uuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun tullessa voimaan.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 a §:ssä säädetään videoyhteyden käytöstä kuultavaa henkilöä todistelutarkoituksessa hovioikeudessa. Säännös mahdollistaa etäkuulemisen hovioikeudessa osittain laajemmin kuin käräjäoikeudessa (HE 46/2014 s. 123).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan asianomistaja voi osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Mainitussa pykälässä säädettyillä edellytyksillä asianomistaja voi siten osallistua oikeudenkäyntiin kokonaisuudessaan etäyhteyden välityksellä. Rikosasian vastaaja ei voi muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna osallistua oikeudenkäyntiin videoneuvottelua käyttäen niin, että se korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon.

Videoyhteyden käyttö on mahdollista myös rikos- tai riita-asian valmistelussa (ROL 5:10 a, ROL 7:14 a ja OK 5:15 d).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 41 §:ssä on yleinen säännös siitä, että kun videokuuleminen tapahtuu viranomaisessa, kuultava voidaan kutsua sinne sakon uhalla ja tällöin voidaan muutoinkin käyttää pakkokeinoja. Aiemmin tällaisesta mahdollisuudesta on säädetty vain hovioikeuden osalta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 56 §:ssä säädetään siitä, että eräissä tilanteissa kuuleminen voidaan järjestää videoyhteydellä myös pääkäsittelyn ulkopuolella.

2.1.6 Sakon perintä ja muuntorangaistus

Sakon täytäntöönpanomenettelystä säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa.

Lain 1 §:ssä säädetään, että lain nojalla pannaan täytäntöön muun muassa päiväsakoin vahvistettu sakko, uhkasakko ja rikesakko. Sakon perintä edellyttää, että ratkaisu on lainvoimainen tai pantavissa täytäntöön kuin lainvoimainen tuomio.

Lain 5 §:n mukaan sakon ensi asteena määräävän viranomaisen on varattava sakotetulle mahdollisuus maksaa sakko heti. Sakotettu voi maksaa sakon myös ennen tuomion lainvoimaisuutta.

Oikeusrekisterikeskus vastaa sakon perinnästä. Jos Oikeusrekisterikeskuksen perittäväksi tullutta sakkoa ei ole maksettu ennakolta, Oikeusrekisterikeskuksen on lain 7 §:n nojalla lähetettävä sakotetulle maksukehotus, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta tai vaaranna ulosottotoimin tapahtuvaa maksua.

Jos sakkoa ei saada maksukehotuksella perityksi, on maksua haettava ulosotolla lain 8 §:n nojalla. Ulosottomiehen on lain 10 §:n nojalla annettava sakotetulle maksukehotus, jossa varataan lyhyt maksuaika. Maksukehotuksen antaminen ei ole välttämätöntä, jos se on tarpeetonta tai vaarantaa täytäntöönpanon. Maksukehotusajan jälkeen sakko voidaan periä ulosottoaaren (705/2007) mukaisessa menettelyssä.

Sekä ulosottomiehellä että Oikeusrekisterikeskuksella on käsiteltävänä olevassa asiassa mahdollisuus myöntää sakotetulle maksuaikaa ja sakon maksamisesta voidaan laatia maksusuunnitelma.

Lain 24 §:n mukaan maksuvelvollinen on haastettava muuntorangaistuksen määräämiseksi oikeudenkäyntiin, jos vankeudeksi muunnettavissa olevaa täytäntöönpanokelpoista sakkoa ei saada täysimääräisesti häneltä perittyä eikä ilmene syytä jatkaa kysymyksessä olevan seuraamuksen perintää. Muuntorangaistusmenettelyn aloittamisen jälkeenkin sakkoa voidaan periä sakotetulta ja osamaksu ja maksusuunnitelman tekeminen on mahdollista.

Jos sakkoa ei saada perityksi ulosottomenettelyssä, ulosottoviranomainen toimittaa Oikeusrekisterikeskukselle ilmoituksen sakotetun varattomuudesta tai muusta syystä, jonka vuoksi perintä ei ole onnistunut ja haastaa, jos mahdollista, sakotetun muuntoprosessiin, jossa sakko muunnetaan vankeudeksi rikoslain 2 a luvussa (550/1999) säädetyllä tavalla. Syyttäjä vastaa valtion puhevallan käyttämisestä muuntorangaistusmenettelyssä.

Muuntorangaistusmenettelyyn siirretään ainoastaan muuntokelpoiset sakot. Haastettaessa sakotetulle on sakon täytäntöönpanosta annetun lain 27 §:n mukaan varattava tilaisuus maksaa sakko. Syyttäjällä on myös tietyin edellytyksin mahdollisuus luopua muuntovaatimuksesta. Tuomioistuimien voi lain 31 §:n nojalla lykätä sakon muuntoasian käsittelyä sakon maksamista varten. Tuomioistuimien voi myös jättää sakon muuntamatta rikoslain 2 a luvun 6 §:ssä säädetyin edellytyksin. Edellytyksenä muuntamatta jättämiselle on rikoksen vähäisyys, rikosentekijän alaikäisyys tai rikosentekijän henkilökohtaiset olosuhteet.

Valtaosa muuntorangaistuksista tuomitaan ilman tuomitun läsnäoloa istunnossa. Tuomitut saapuvat istuntoon lähinnä pyytääkseen lykkäystä sakon maksamiseen. Jos tuomioistuimien myöntää lykkäystä sakon maksamista varten, tuomitun kanssa sovitaan maksuaikataulusta ja tuomittu määrätään tulemaan muuntoasian käsittelyä varten uuteen istuntoon myöhemmän ajankohtana. Uudessa istunnossa tarkastetaan, onko tuomittu noudattanut maksusuunnitelmaa. Sakkojen muuntamatta jättäminen on harvinaista. Muuntamatta jätetään käytännössä alle 18-vuotiaille tuomittuja sakkoja.

Lain 34 §:n mukaan muuntorangaistuksen määräämisen jälkeen sakon perintää ulosotto-toimin ei saa jatkaa. Kuitenkin jos muuntorangaistus on jätetty määräämättä, perintää voidaan jatkaa. Myös muuntokelvottomien sakkojen perintää voidaan jatkaa niiden vanhenemiseen saakka. Lain 35 §:n mukaan sakotetulla on muuntorangaistuksen määräämisen jälkeenkin mahdollisuus maksaa sakko. Tällöin kaikki muunnetut sakot on kuitenkin maksettava kokonaan. Jos sakkoa ei ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista makseta kokonaan, muuntorangaistus pannaan täytäntöön vankilassa. Vankeuslain (767/2005) 2 luvun 8 §:n mukaan sakotetulla on vielä muuntorangaistuksen täytäntöönpanon alettuakin viisi arkipäivää aikaa maksaa sakko, jolloin muuntorangaistuksen täytäntöönpano raukeaa. Muuntorangaistusta täytäntöön pantaessa vankeuslain 2 luvun 7 §:n nojalla vankilassa jo muuta rangaistusta suorittavalle voidaan myöntää lykkäystä sakon maksamiseen enintään kaksi kuukautta.

2.1.7 Muut säännökset

2.1.7.1 Pääkäsittelyn lykkääminen

Riita-asiassa pääsäännön mukaan uusi pääkäsittely tulee toimittaa, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää (OK 6:11). Rikosasiansa vastavasti uusi pääkäsittely tulee toimittaa, mikäli lykkäys on kestänyt yhteensä yli 30 päivää (ROL 6:11). Uutta pääkäsittelyä ei tarvitse kuitenkaan toimittaa, jos sitä asian laadun perusteella pi-

detään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan katsoa toteutuvan.

Riita-asiassa uusi pääkäsittely on toimitettava aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää. Rikosasiassa puolestaan lykkäysten yhteenlasketulle ajalle on asetettu ehdoton 60 päivän aikaraja. Pääkäsittelyn lykkääminen vastaajan mielentilan tutkimista varten on ainoa poikkeustilanne, jolloin uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä yli 60 päivän aikarajan.

Käsittelyn lykkäämiseen liittyvät läheisesti myös istunnon keskeyttämissäännökset (OK 6:5 ja ROL 6:9). Säännöksissä edellytetään, että asia käsitellään pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti, vähintään kahtena arkipäivänä viikossa.

2.1.7.2 Riita- ja rikosasian vireillepano ja valmistelu

Mikäli riita-asian haastehakemus on puutteellinen, on kantajaa kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on ilmoitettava, millä tavoin haastehakemus on puutteellinen ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta korjata haastehakemuksen puutteellisuus. (OK 5:5.1)

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata täydentämiskehotusta ja jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Kanne on jätettävä tutkimatta myös, jos tuomioistuin katsoo, ettei kannetta muusta syystä voida ottaa tutkittavaksi (OK 5:6.1). Säännös mahdollistaa sen, että silloin, kun asia on joka tapauksessa jätettävä tutkimatta, vastaajaa ei tarvitse turhaan haastaa asiassa. Vaikka säännös on sijoitettu lukuun siten, että se liittyy lähinnä oikeudenkäynnin aloittamiseen, säännös voi tulla sovellettavaksi myös myöhemmin valmistelussa eli vastauksen antamisen jälkeenkin.

Jos taas kantajan vaatimus on selvästi perusteeton, tuomioistuimen on haastetta antamatta hylättävä kanne tuomiolla (OK 5:6.2). Säännöksen esitöiden (HE 15/1990 vp. s. 54) mukaisesti perusteettomuudella tarkoitetaan sitä, että vaatimus ei perustu lakiin ja että ilmoitetusta perusteesta ei voi seurata pyydettyä seuraamusta. Lisäksi perusteettomuudella tarkoitetaan sitä, että vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja.

Vastaavasti jos asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa haastehakemus on puutteellinen, tulee asianomistajaa kehottaa korjaamaan puute, jos korjaaminen on valmistelun jatkamiseksi tarpeellinen. Asianomistajalle on ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kehotusta ei noudateta (ROL 7:4.1). Asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa säännökset kanteen tutkimatta jättämisestä ja asian ratkaisemisesta haastetta antamatta (ROL 7:5) vastaavat riita-asiasta edellä selostettua (OK 5:6).

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

Oikeusprosessien keventämistä käsitelleen työryhmän mietinnössä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 39/2017) on selostettu asiaan liittyvää Ruotsin, Norjan, Tanskan, Saksan ja Viron lainsäädäntöä (s. 17—37). Jäljempänä käsitellään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä syytetyn velvollisuudesta osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin ja videoyhteyden käytöstä oikeudenkäynnissä.

2.2.1 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Peruslähdekohtana on, että syytetyllä on oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin sekä oikeus olla paikalla oikeudenkäynnissä (esim. *Colozza v. Italia* 12.2.1985, *Sejdovic v. Italia* suuri jaosto 1.3.2006 ja *Sakhnovskiy v. Venäjä* suuri jaosto 2.11.2010).

Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan syytetyllä tulee olla oikeus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin ensimmäisessä oikeusasteessa (*Sakhnovskiy* kohta 96 ja *Hermi v. Italia* suuri jaosto 18.10.2006 kohta 59). Sen sijaan muutoksenhakuasteessa läsnäololla ja suullisuudella ei ole välttämättä samaa merkitystä edes silloin, kun muutoksenhakuaste tutkii sekä oikeus- että näyttökysymykset. Huomioon on otettava mm. oikeudenkäynnin erityispiirteet, puolustuksen intresseistä huolehtiminen sekä oikeudenkäynnissä käsiteltävät kysymykset ja niiden merkitys valittajalle (*Marcello Viola v. Italia* 5.10.2006 kohdat 54—56; *Sakhnovskiy* kohta 96). Määriteltäessä, milloin julkinen oikeudenkäynti on tarpeen järjestää muutoksenhakuasteessa, oikeuskäytännössä on otettu huomioon läsnäolon merkitys ratkaistavana olevan asian kannalta (*Hermi* kohta 85) ja lisäksi myös muiden intressien, esimerkiksi oikeudenkäynti kohtuullisen ajan kuluessa (*Hermi* kohta 80), merkitys.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan syytetty voi luopua oikeudestaan olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä, jos tärkeä julkinen intressi ei läsnäoloa vaadi (esim. *Hermi v. Italia* suuri jaosto 18.10.2006 ja *Dembukov v. Bulgaria* 28.2.2008). Luopumisen on oltava joko nimenomainen tai muuten yksiselitteinen.

Tehokkaan luopumisen edellytyksiä on käsitelty esimerkiksi tapauksissa *Sejdovic* kohdat 86—88, *Hermi* kohdat 73—76 ja *Dembukov v. Bulgaria* 28.2.2008 kohdat 47—49. Luopumisen on oltava syytetyn omasta tahdostaan tehty ja joko nimenomainen tai muuten yksiselitteinen — pelkkä poisjääminen ei sellaisenaan osoita, että syytetty olisi luopunut oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä. Lisäksi se ei saa olla tärkeän julkisen edun vastainen. Syytetyn on tullut myös kyetä kohtuullisessa määrin ennakoimaan oikeudesta luopumisen seuraukset.

Mikäli syytetylle ei ole annettu syytettä tiedoksi pakoilunsa vuoksi, syytetyn ei voida katsoa luopuneen oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnistä pelkän tahallisen välttelyn nojalla. Syytetyllä ei ole myöskään todistustaakkaa siitä, että hänen poissaolonsa ei johtunut pakoilusta tai että se johtui *force majeure* -tilanteesta. Toisaalta kansalliset tuomioistuimet voivat arvioida, onko syytetty osoittanut hyväksyttävää syytä poissaololleen. Oikeuskäytännössä sen, että suullista käsittelyä ei ollut pyydetty, on katsottu joissain tapauksissa merkinneen luopumista oikeudesta suulliseen oikeudenkäyntiin (*Zumtobel v. Itävalta* 21.9.1993 ja *Håkansson & Stureson v. Ruotsi* 21.2.1990). Samoin *Hermi*-tapauksessa vangittuna olleen valittajan, joka ei ollut vaatinut istuntoon tuomista kansallisen lainsäädännön mukaisesti, katsottiin luopuneen hiljaisesti mutta yksiselitteisesti oikeudestaan suulliseen käsittelyyn.

Lisäksi tapauksessa *Pietiläinen v. Suomi* 22.9.2009 on käsitelty syytetyn oikeutta puolustautua oikeudenkäyntiavustajansa välityksellä. Kyse oli asian jättämisestä sillensä oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momentin nojalla. Henkilökohtaisesta läsnäolovelvoitteesta huolimatta valittaja oli jäänyt pois yhdestä pääkäsittelyistunnosta niin, että vain tämän asiamies oli paikalla. Lainkohdan soveltamisen katsottiin tosiasiaassa rajoittaneen syytetyn oikeutta puolustautua asiamiehen välityksellä (kohta 31). Valituksen sillensä jättämisen syytetyn asiamiehen läsnäolosta huolimatta katsottiin rikkoneen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Myöhemmin myös korkein oikeus on katsonut täysistuntoratkaisussa KKO 2015:14 yllämainitun momentin perustuslain 21 §:n vastaiseksi, samoin kuin OK 12:29:n, jonka mukaan asianosainen, joka huolimatta siitä, että hänet on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti tuomiois-

tuimeen, käyttää asiamiestä sijastaan, vaikka hänellä ei ole laillista estettä, katsotaan poisjääneeksi.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/343 eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä on annettu 9 päivänä maaliskuuta 2016. Kansallisesti direktiivi tulee laittaa täytäntöön 1.4.2018 mennessä. Direktiivi ei edellytä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.

2.2.2 Videoyhteyden käyttö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanta syytetyn osallistumisesta oikeudenkäyntiin videolinkin välityksellä on, ettei se sellaisenaan ole välttämättä ihmisoikeussopimuksen vastaista, mutta menettelyn tulee perustua kansalliseen lainsäädäntöön sekä palvella jotakin hyväksyttävää päämäärää ja täyttää sopimuksen 6 artiklan vaatimukset.

Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan syytetyllä tulee kuitenkin olla oikeus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin ensimmäisessä oikeusasteessa (Sakhnovskiy v. Venäjä suuri jaosto 2.11.2010 kohta 96). Muutoksenhakuasteessa taas läsnäololla ei ole välttämättä samaa merkitystä edes silloin, kun muutoksenhakuaste tutkii sekä oikeus- että näyttökysymykset. Huomioon on otettava mm. oikeudenkäynnin erityispiirteet, puolustuksen intresseistä huolehtiminen sekä oikeudenkäynnissä käsiteltävät kysymykset ja niiden merkitys valittajalle, ks. Marcello Viola v. Italia 5.10.2006 kohta 67; Sakhnovskiy kohta 98.

Hyväksyttävänä syinä syytetyn osallistumiselle oikeudenkäyntiin videoyhteydellä muutoksenhakuasteessa ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä on mainittu vankien kuljettamiseen liittyvät turvallisuusriskit ja yhteydenpidon estäminen samaan rikollisjärjestöön kuuluiin, vastaajan painostamisen estäminen, epäjärjestyksen ja rikosten ehkäiseminen, todistajien ja asianosaisten suojeleminen henkeen, vapauteen tai turvallisuuteen kohdistuvilta rikoksilta, oikeudenkäynnin nopeuttaminen ja erityisen kiireellisen käsittelyn tarve (Viola kohdat 69–72) sekä siirtämisestä seuraavat kulut ja ajanhukka pitkästä välimatkasta johtuen (Sakhnovskiy kohta 106).

Videoyhteyden tulee olla riittävän laadukas, jotta vastaaja voi sitä käyttäen tosiasiallisesti osallistua oikeudenkäyntiin. Vastaajan pitää voida kuulla ja nähdä muut oikeudenkäyntiin osalliset ja päinvastoin (Viola kohta kohdat 73 ja 74; Sakhnovskiy kohta 106). Vastaajan avustajalla tulee olla oikeus osallistua oikeudenkäyntiin vastaajan sijaintipaikassa tai istuntosalissa ja vastaajalla tulee olla mahdollisuus luottamukselliseen ja tehokkaaseen neuvonpitoon avustajansa kanssa (Viola kohdat 73 ja 74; Sakhnovskiy kohdat 104 ja 105).

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan syytetty voi luopua oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä, jos tärkeä julkinen intressi ei läsnäoloa vaadi (esim. tapaukset Hermi ja Demebukov). Siten syytetty voi suostua myös siihen, että hän osallistuu oikeudenkäyntiin videolinkin välityksellä (ks. myös Golubev v. Venäjä päätös 9.11.2006).

2.3 Nykytilan arviointi

2.3.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi oikeusprosessien nopeuttaminen ja sen mahdollistaminen, että tuomioistuimet voivat keskittyä ydintehtäviinsä.

Hallitusohjelman mukaan tuomioistuinten käsittelyaikoja lyhennetään muun muassa joustavoittamalla tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä.

Perustuslakivaliokunta on puolestaan todennut (PeVL 53/2014 vp s. 3/II ja siinä viitattu PeVL 2/2006 vp s. 2/II), että päätösvaltaisen kokoonpanon keventäminen käsittelyn asianmukaisuutta vaarantamatta mahdollistaa tuomioistuinten voimavarojen oikean kohdentamisen esimerkiksi vaativien ja vähemmän vaativien asioiden käsittelyyn. Tämä on osaltaan omiaan tehostamaan ratkaisutoimintaa niin, että asiat tulevat käsitellyiksi perustuslain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 22 kohdassa edellytetään toimenpiteitä, joilla joustavoitetaan tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä. Ratkaisukokoonpanojen tulisi määräytyä asian laadun mukaan. Henkilöresurssit tulisi kohdentaa vaativimpien asioiden käsittelyyn. Tavanomaista kokoonpanoa suppeampaa kokoonpanoa tulisi käyttää rutiiniluonteisimmissa asioissa. Lisäksi tuomioistuinten harkintavaltaa tulisi lisätä. Asia tulisi voida kuitenkin aina sen laadun sitä edellyttäessä siirtää laajempaan kokoonpanoon käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi. Kokoonpanojen keventämisellä on arvioitu syntyvän säästöä ratkaisutoimintaan osallistuvien määrän vähenemisestä, henkilöstön työpanoksen oikeasta kohdentamisesta ja päällekkäisen työn poistumisesta.

Hallitusohjelman ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman tavoitteiden mukaisesti kokoonpanosäännöksiä tulisi muuttaa siten, että ne mahdollistavat nykyistä joustavampien kokoonpanojen käytön asian laadun mukaan ja että henkilöresurssit voidaan kohdentaa ennen muuta vaativimpien asioiden käsittelyyn. Tämän vuoksi käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa tulisi laajentaa. Kokoonpanosäännöksiä tulisi joustavoittaa siten, että käräjäoikeudessa myös yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin vahventaa toisella lainoppineella jäsenellä, jos asian laatu sitä edellyttäisi. Myös korkeimmassa oikeudessa kokoonpanoja voitaisiin keventää yksinkertaisissa ja selvissä asioissa.

Kokoonpanosäännöksiä keventämällä ei tule kuitenkaan vaarantaa asianosaisten oikeusturvaa. Muutoksia tulee tehdä vain sellaisissa asioissa, joissa nykyinen kokoonpanosääntely edellyttää asianosaisten oikeusturvatarpeiden kannalta perusteettoman laajaa ratkaisukokoonpanoa.

Korkeimman oikeuden kokoonpanoja koskevan sääntelyn tarkistamisessa on otettava huomioon korkeimman oikeuden asema ylimpänä tuomioistuimena ja tehtävä antaa ennakkopäätöksiä. Prejudikaattituomioistuimena toimivan korkeimman oikeuden tärkein tehtävä on tuottaa lainkäyttöä ohjaavia ennakkopäätöksiä laintulkintakysymyksissä. Valituslupajärjestelmän tarkoituksena on mahdollistaa tuomioistuimen keskittyminen ydintehtäväänsä. Korkeimman oikeuden toiminnan kehittämisessä keskeisenä tavoitteena tulee olla mahdollisimman hyvien edellytysten luominen tämän tehtävän hoitamiseen. Korkeimman oikeuden tulee kyetä antamaan laadukkaita ennakkoratkaisuja lain soveltamisen kannalta olennaisista kysymyksistä. Keventämällä eräiden muiden asioiden kokoonpanoja voidaan voimavaroja siirtää tähän keskeisimpään tehtävään ilman, että asianosaisten oikeusturva vaarantuu.

Lainvalmistelussa on aika ajoin ollut esillä korkeimman oikeuden kokoonpanosäännösten muuttaminen siten, että valituslupa-asia voitaisiin selvissä asioissa ratkaista yhden jäsenen kokoonpanossa. Tällaista muutosta on aiemmin ehdotettu, mutta eduskunta ei esitystä hyväksynyt (HE 231/1994 vp, LaVM 26/1994 vp). Muutoksenhakua korkeimmassa oikeudessa koskevia säännöksiä uudistettaessa muutoksenhakutoimikunnan jatkomietinnössä (komiteamietintö 2002:8) yhden tuomarin kokoonpanoa edelleen ehdotettiin, mutta tällaista ei lopulta ehdotettu säädettäväksi (HE 9/2005). Muutoksenhakutoimikunnan jatkomietinnöstä annetussa lau-

suntopalautteessa katsottiin, että oikeusturvasyistä ja luottamuksen ylläpitämiseksi on tarpeen, että valitusluvasta päätetään kollegiaalisesti (HE 9/2005 s. 10).

Valituslupahakemusta ratkaistaessa tutkitaan vain se, onko asiassa lain mukaisia lupaperusteita. Lupaperusteista tärkein on ennakkopäätöksen tarve. Valituslupa-asiassa tutkinnan kohteena ei ole se, onko hovioikeuden ratkaisu oikea. Korkeimmalle oikeudelle tehdään käytännössä huomattavan paljon sellaisia valituslupahakemuksia, joiden osalta on aivan ilmeistä, että valituslupan myöntämisen edellytykset eivät täyty. Tällaiset valituslupa-asiat voitaisiin asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta siirtää käsiteltäväksi yhden jäsenen kokoonpanossa, jolloin voimavaroja vapautuisi vaativampien asioiden käsittelyyn. Tarvetta kokoonpanojen keventämiseen olisi myös eräissä muissa asiaryhmissä, joissa asianosaisten oikeusturva ei edellytä asian käsittelemistä säännönmukaisessa viiden jäsenen kokoonpanossa.

2.3.2 Kirjallinen menettely

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 26 kohdan mukaan rikosprosessia kevennetään näytöllisesti selvissä asioissa ja tiivistetään rikosprosessiketjua. Kohdassa todetaan, että käräjäoikeuksien istuntokäsittelyyn etenee edelleen juttuja, jotka voitaisiin käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Syinä tähän voivat olla tiedoksiantoon liittyvät ongelmat ja asianomistajien vaatimusten selvittäminen, mutta myös eräät lainsäädännölliset seikat. Syytetty voi ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan luopua oikeudestaan suulliseen oikeudenkäyntiin. Kirjallista menettelyä säädettäessä perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 31/2005 vp s. 2), että myös esimerkiksi vaatimus käsittelyn suullisuudesta kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslain säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (ks. HE 309/1993 vp s. 74, PeVL 35/2002 vp s. 2/II). Kirjallinen menettely ei poikkeuksena pääsäännöstä pysyessään ole valiokunnan mielestä ongelmallinen perustuslain tai Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta (PeVL 31/2005 vp s. 4).

Pääsääntö siten on asian käsitteleminen suullisessa oikeudenkäynnissä. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa vain laissa säädetyissä erityistapauksissa. Kirjallisen menettelyn soveltamisala on monin tavoin rajattu, mikä on osaltaan omiaan myötävaikuttamaan sen hyväksyttävyyteen (LaVM 1/2006 vp s. 4). Menettely edellyttää syytetyn suostumusta ja rikoksen tunnustamista. Menettely edellyttää myös asianomistajan suostumusta. Menettelyn käyttöä on rajoitettu sen soveltamisalaan kuuluvan rikoksen vakavuuden suhteen ja menettelyssä tuomittavan rangaistuksen suhteen. Lisäksi menettelyn käyttäminen edellyttää, että pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta. Menettelyä ei siten voida käyttää, jos asia on näytöltään epäselvä.

Perustuslain vaatimukset huomioon ottaen ei ole aiheellista laajentaa kirjallisen menettelyn soveltamisalaa tai korottaa menettelyssä tuomittavaa enimmäisrangaistusta. Menettelyä voidaan käyttää vain näytöllisesti selvissä asioissa, joissa syytetty on tunnustanut rikoksen. Mitä ankarammasta rangaistuksesta on kyse, sitä useammin on tarve suullisen oikeudenkäynnin järjestämiseen jo pelkästään rangaistuksen mittaamisen vuoksi. Näin ollen kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentaminen ei todennäköisesti myöskään lisäisi merkittävästi menettelyssä käsiteltävien asioiden määrää. Kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamisen asemesta tulisi pyrkiä vaikuttamaan siihen, että entistä suurempi osa soveltamisalaan kuuluvista asioista ohjautuisi tähän menettelyyn.

Käytännössä kirjallista menettelyä sovelletaan suhteellisen laajasti sen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole yhtenevä. Tähän vaikuttavat useat eri syyt: käräjäoikeuden juttukanta, henkilöiden tavoitettavuus ja esitutkintaviranomaisten aktiivisuus käyttää menettelyä. Helsingissä menettelyyn ohjautuu huomattavan vähän asioita muihin käräjäoikeuksiin verrattuna. Helsingissä syyttäjät lähettivät vuonna 2015 kirjallisessa menettelyssä käsiteltäväksi 22,7 % heille saapuneista asioista, mutta vain 11,7 % eli noin puolet näistä asioista päätyi kirjalliseen menettelyyn. Vastaavat luvut esimerkiksi Oulussa olivat 55,4 % ja 40,1 %.

Eduskunta on joulukuussa 2017 hyväksynyt sakkomenettelyn käytön laajentamista koskevan hallituksen esityksen (HE 103/2017 vp.). Uudistuksella laajennetaan sakkomenettelyn tosiasiallinen käyttöala rattijuopumusrikoksiin siirtämällä ajokiellon määräämistä koskeva toimivalta poliisille. Uudistus siirtää arviolta noin 5 000 rattijuopumusta koskevaa asiaa tuomioistuinten kirjallisesta menettelystä sakkomenettelyyn. Kirjallisen menettelyn käyttöalaan jää kuitenkin yhä paljon asioita, joita ei jatkossakaan voida käsitellä sakkomenettelyssä. Näin ollen sakkomenettelyn laajentaminen ei vähennä tarvetta edistää kirjallisen menettelyn käyttöä sellaisissa näytöllisesti selvissä asioissa, jotka soveltuvat tässä menettelyssä käsiteltäviksi.

Kirjallisen menettelyn käytön edistämiseksi lainsäädäntöä olisi eräiltä osin tarpeen tarkistaa. Lainsäädäntöä olisi syytä täydentää siten, että syyttäjän olisi esitettävä nimenomainen seuraamuskannanotto, joka sisältäisi myös syyttäjän esittämän rangaistuksen enimmäismäärän. Käytännössä syyttäjät nykyisinkin ilmoittavat haastehakemuksessa seuraamuskannanottonsa, vaikka siitä ei säädetä laissa. Seuraamuskannanotto ei kuitenkaan aina sisällä rangaistuksen enimmäismäärää. Jos vastaaja saisi tietää vaaditun rangaistuksen enimmäismäärän, hän voisi ottaa tämän huomioon arvioidessaan suostumustaan kirjalliseen menettelyyn. Kun menettelyn ennakoitavuutta vastaajan näkökulmasta parannetaan, menettelyn käytön voidaan arvioida lisääntyvän.

Kirjallisen menettelyn käyttöä voitaisiin edistää myös esitykseen sisältyvällä ehdotuksella esitutkintalain täydentämisestä siten, että epäilty voitaisiin velvoittaa esitutkinnan päätyttyä olemaan saapuvilla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva enintään kuuden tunnin aika.

2.3.3 Yhden kosketuksen periaate

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 29 kohdan mukaan nykyistä useammin tulisi käyttää nopeutettua käsittelyä, syyttäjähastetta ja niin sanottua yhden kosketuksen toimintamallia rikosasioissa. Yhden kosketuksen toimintamallissa rikoksesta epäillyn asiassa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuu epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Tällöin henkilö haastetaan joko kirjalliseen menettelyyn tai niin sanottuun poissaolokäsittelyyn. Yhden kosketuksen periaatteella voidaan tehostaa rikosprosessia erityisesti silloin, kun epäilty on vaikeasti tavoitettava henkilö, kuten ulkomaalainen tai vailla vakinaista osoitetta oleva henkilö.

Yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä voitaisiin lisätä täydentämällä lainsäädäntöä siten, että epäilty voitaisiin velvoittaa esitutkinnan päätyttyä olemaan saapuvilla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva muutaman tunnin aika.

2.3.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

2.3.4.1 Käräjäoikeus

Syytetyn henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta käytännössä seuraa, ettei tuomioistuim voi ratkaista asiaa, ennen kuin syytetty on ollut oikeudenkäynnissä säädetyllä tavalla henkilökohtaisesti paikalla. Läsnäolovelvollisuuden lieventäminen tehostaisi ja nopeuttaisi rikosprosessia.

Sinänsä siitä peruslähdekohdasta ei tule luopua, että syytetyllä on oikeus olla itse paikalla oikeudenkäynnissä. Tämä on syytetyn oikeuksien kulmakivi (esim. Colozza v. Italia 12.2.1985 ja Sakhnovskiy v. Venäjä suuri jaosto 2.11.2010). Lähtökohtana on edelleen myös oltava, että jos syytettyä on tarpeen kuulla henkilökohtaisesti, häntä kuullaan suullisesti pääkäsittelyssä.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksista ei seuraa ehdotonta velvoitetta kuulla syytettyä henkilökohtaisesti tai säätää hänen paikallaoloa pääkäsittelyssä ehdottomaksi. Muutenkaan ei vaikuta perustellulta pitää kaikilta osin kiinni siitä ehdottomasta säännöksestä, että vankeusrangaistukseen tuomittavaa on aina henkilökohtaisesti kuultava. Riittävänä voitaisiin lähtökohtaisesti pitää, että asiamies edustaa syytettyä, jollei syytettyä ole tarpeen kuulla todistelutarkoituksessa tai tuomioistuim pidä syytetyn läsnäoloa muusta syystä tarpeellisenä.

Jatkossakin olisi kasvatuksellisista syistä perusteltua, että alaikäistä vastaajaa kuullaan henkilökohtaisesti ennen vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Direktiivi 2016/800 rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä on pantava täytäntöön viimeistään 11.6.2019. Direktiivi sisältää muun ohella säännökset lapsen oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä ja osallistua siihen (16 artikla). Direktiivin johdanto-osan kappaleen 60 mukaan jäsenvaltioiden olisi toteutettava asianmukaiset toimenpiteet lapsen kannustamiseksi olemaan läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä mukaan lukien kutsumalla lapsi henkilökohtaisesti kuultavaksi. Direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä arvioidaan tarkemmin, onko lapsen läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevaa sääntelyä tarpeen muuttaa.

Rangaistusjärjestelmän uskottavuuden voidaan katsoa lähtökohtaisesti edellyttävän vangitun vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tuomioistuimessa. Vastaavista syistä myös muun kuin vangitun vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa käräjäoikeudessa voidaan pitää perusteltuna silloin, kun käsitellään vakavaa rikosasiaa, josta voi seurata pitkä vankeusrangaistus. Vangitun vastaajan ja vakavasta rikoksesta syytetyn muun kuin vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuus voitaisiin kuitenkin osittain jättää tuomioistuimen tapauskohtaiseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan.

2.3.4.2 Hovioikeus

Vastaavasti kuin käräjäoikeudessa, syytetyn läsnäolovelvollisuutta hovioikeuden pääkäsittelyssä voitaisiin lieventää siten, että muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää pääsääntöisesti edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Asiamiehen läsnäoloa voitaisiin lähtökohtaisesti pitää riittävänä, jollei syytettyä ole kuultava todistelutarkoituksessa tai tuomioistuim pidä läsnäoloa muusta syystä tarpeellisenä. Syytetyllä olisi kuitenkin aina oikeus olla läsnä hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momentin mukaan valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä, jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä. Lain 12 luvun

29 §:n mukaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen saapumaan määrätty henkilö katsotaan poissaolevaksi, vaikka hänen asiamiehensä olisi paikalla. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momenttia esitettiin vuonna 2002 muutettavaksi niin, ettei asiaa kuitenkaan jätettäisi sillensä, jos rikosasian vastaaja, joka on valittajana kutsuttu saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, on jäänyt pois, mutta lähettänyt sijastaan asiamiehen (HE 91/2002 vp s. 46). Ehdotusta ei kuitenkaan hyväksytty eduskunnassa. Lakivaliokunnan mielestä hallituksen esityksen tulkinta ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännöstä ja käsitys muutostarpeista ei ollut kiistaton ja muutoksesta aiheutuisi haittaa hovioikeuksien toiminnalle (LaVM 27/2002 vp s. 19/II). Hallituksen esitys ei ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana.

Korkein oikeus on täysistuntoratkaisussa KKO 2015:14 katsonut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n 1 momentin perustuslain 21 §:n vastaiseksi siltä osin kuin valitus jätetään sillensä rikosasian vastaajan poissaolon vuoksi, vaikka hänen asiamiehensä on paikalla pääkäsittelyssä. Sillensä jättämisellä ei tule rajoittaa syytetyn perustuslain ja ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 c kohdan mukaisia puolustautumisoikeuksia. Kohdan mukaan rikosasian vastaajalla on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Korkein oikeus lausui ratkaisussaan, että asiantilan korjaamiseksi olisi ryhdyttävä kiireellisiin lainsäädäntötoimiin.

2.3.5 Videoyhteyden käyttö

Videoneuvottelun käyttöä tulee oikeudenhoidon uudistamisohjelman (kohta 34) mukaan lisätä. Tavoitteena on tehostaa tuomioistuinten työtä, nopeuttaa asioiden käsittelyä, vähentää asianosaisten matkustusta sekä vähentää oikeudenkäyntien kustannuksia. Videoneuvottelun käytön lisääminen tukee osaltaan kansalaisen oikeusturvan saavutettavuutta alueellisesti ja lyhentää oikeudenkäynnin kestoa. Videoneuvottelun käytön tarvetta tulevat lisäämään erityisesti tuomioistuinlaitoksen rakenneuudistukset.

Nykyisin videoyhteyttä on mahdollista käyttää asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan kuulemiseen todistelutarkoituksessa. Asianomistajan on mahdollista osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät (ROL 6:7.2). Rikosasian vastaajan ei ole mahdollista osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön perusteella ei olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten vastaista säätää syytetyn osallistumisesta oikeudenkäyntiin videoyhteyksin, kunhan edellä (kohdassa 2.2.2) olevat vaatimukset otettaisiin asianmukaisesti huomioon. Syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin videoyhteydellä tulee siten perustua hänen suostumukseensa, jolloin hän samalla luopuu oikeudestaan olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä. Tärkeä julkinen intressi voi kuitenkin vaatia, että syytetyn on oltava henkilökohtaisesti läsnä, vaikka hän on tästä oikeudestaan luopunut.

Videoyhteyden käyttöä tulisi laajentaa siten, että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Asianomistajan osallistuminen suulliseen käsittelyyn muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna tulisi olla mahdollista ilman oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädettyjä lisäedellytyksiä. Videoyhteyden käyttöä tulisi laajentaa myös siten, että sallittaisiin syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Kaikissa tapauksissa edellytyksenä videoyhteyden käytölle tulisi kuitenkin olla, että tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi.

2.3.6 Sakon muuntorangaistusmenettelyn keventäminen

2.3.6.1 Taustaa

Sakkojen perintä toimii tehokkaasti. Käytännössä sakot saadaan perittyä joko vapaaehtoisesti tai ulosottotoimin sellaisilta henkilöiltä, joilla on varallisuutta tai tuloja.

Sakkojen perintä voi olla ongelmallista silloin, jos sakotettu tavalla tai toisella välttelee perintää tai on niin varaton, ettei sakkoa voida periä ulosottotoimin. Tämä sakotettujen joukko on suhteellisen pieni, kun sitä verrataan vuosittain tuomittavien sakkojen määrään. Rangaistusmääräyssakkojen muuntokelvottomuus on voinut vaikuttaa joidenkin ulosotossa varattomien henkilöiden sakkojen maksuhalukkuuteen siten, että he maksavat vain heille tuomitut muuntokelpoiset tuomioistuinsakot. Tällä ei kuitenkaan ole ollut mainittavaa vaikutusta sakkojen perinnän tehokkuuteen tai valtion sakkotuloihin.

Voidaankin lähteä siitä, ettei muuntorangaistusjärjestelmää koskevilla muutoksilla ole merkittävää vaikutusta sakkojen perinnän tehokkuuteen tai valtion saamien sakkotulojen määrään. Voidaan kuitenkin arvioida, että sakkojen muuntokelpoisuudella voi olla vaikutusta ulosotossa varattomien henkilöiden halukkuuteen maksaa sakko, koska maksamattomuudesta ei seuraa sakon täytäntöönpanoa vankeutena.

Tutkimustiedon valossa muuntorangaistuksella ei ole vaikutusta varattomien henkilöiden tai muidenkaan alttiuteen syyllistyä rikoksiin. Joillekin sakotetuille ja varattomille henkilöille kertyy kuitenkin tyypillisesti useita sakkotuomioita erityisesti lievistä omaisuusrikoksista. Samoilta henkilöille kertyy usein myös jatkuvasti uusia muuntorangaistuksia tai vankeusrangaistuksia muista rikoksista. Keskeisenä tekijänä tässä rangaistusten kasautumisessa on todennäköisesti henkilöiden syrjäytyminen ja päihde- sekä muut terveydelliset ongelmat. Muuntorangaistusjärjestelmää koskeneilla lainmuutoksilla tuskin on ollut vaikutusta näiden henkilöiden käyttäytymiseen, sillä tilanne on ollut samanlainen jo ennen viimeisimpiä lainmuutoksia.

On myös yleistä, että sakkoja maksetaan vielä muuntorangaistusmenettelyn aikana tai juuri ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa. Toisin sanoen useimmat henkilöt pyrkivät maksamaan sakon vankilaan joutumisen välttämiseksi. Sakoista vain hyvin pieni osa suoritetaan lopulta muuntorangaistuksena.

Sakkojen perintämenettelyä olisikin perusteltua kehittää niin, että etenkin varattomien sakotettujen osalta sakkojen perintä onnistuisi ilman raskasta muuntorangaistusmenettelyä. Toiseksi olisi kyettävä parantamaan kaikkein syrjäytyneimpien henkilöiden elinoloja siten, että heidän rikollisuutensa vähenisi.

Muuntorangaistusmenettely työllistää useita viranomaisia: Oikeusrekisterikeskusta, ulosottomiehiä, poliisia, syyttäjiä ja tuomioistuimia. Menettelyä voidaankin pitää erittäin raskaana ja monivaiheisena. Erityisen ongelmallisena voidaan pitää sitä, että samaa asiaa voidaan käsitellä käräjäoikeuden suullisessa käsittelyssä useita kertoja ja toiseksi sitä, että saman henkilön muuntorangaistusasioita voi tulla käsiteltäväksi useita lyhyenkin ajan sisällä. Muuntorangaistusmenettelyä olisi perusteltua keventää ja yksinkertaistaa ja toisaalta eri viranomaisten rooleja ja tarvittavaa työpanosta muuntorangaistusasioiden käsittelyssä olisi syytä arvioida uudelleen.

Muuntorangaistusmenettelyn yksinkertaistamista on selvitetty oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, joka luovutti mietintönsä vuonna 2009 (Sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittäminen, Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:21) ja selvitysmiestyönä vuonna

2013 (Selvitys sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittämisestä). Molemmissa raporteissa tehtiin useita ehdotuksia muuntorangaistusmenettelyn yksinkertaistamiseksi, vaikka työn painopiste olikin sakon muuntamisen edellytyksissä. Erityisen tärkeänä pidettiin sitä, että oikeushallinnon tietojärjestelmiä kehitetään siten, että muuntorangaistusasioiden käsittely voidaan toteuttaa niiden avulla sujuvasti.

Myös eduskunta on kiinnittänyt huomiota muuntorangaistusmenettelyn monimutkaisuuteen. Käsitellessään hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 1 §:n sekä rikoslain 2 a luvun muuttamisesta (HE 291/2014 vp.) eduskunta antoi lausuman, jossa eduskunta edellytti, että hallitus viipymättä selvittää mahdollisuudet keventää ja yksinkertaistaa sakon muuntorangaistusmenettelyä ja sitä edeltäviä vaiheita ja valmistelee tarvittavat ehdotukset annettavaksi samanaikaisesti eduskunnalle sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain voimaansaattamista koskevan lakiehdotuksen kanssa. Eduskunnan tuolloin hyväksymät lait on sittemmin kumottu lailla 1695/2015, koska hyväksytyjen lainmuutosten edellyttämää rahoitusta ei saatu.

Eduskunnan lakivaliokunta on ottanut viimeksi kantaa sakon muuntorangaistuskysymyksiin käsitellessään sakkomenettelyn käytön laajentamista koskevaa hallituksen esitystä (HE 103/2017 vp). Mietinnössään LaVM 14/2017 vp valiokunta katsoi, että muuntorangaistusjärjestelmää tulee jatkossa yleisesti arvioida. Tällaisessa arviossa voidaan kiinnittää huomiota muun muassa muuntorangaistusprosessiin joutuvien henkilöiden erityispiirteisiin, kuten päihdeongelmiin. Esimerkiksi hoitoseuraamustyyppistä mallia on perusteltua arvioida.

2.3.6.2 Maksuajan myöntäminen muuntorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen

Kuten edellä on kuvattu, sakkoja maksetaan runsaasti ulosottoperinnässä ja vielä muuntorangaistusmenettelyn aikana tai sen jälkeen. Jopa muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen jälkeen osa sakotetuista maksaa sakon. Sakon maksumahdollisuudet ja toisaalta maksamisen aikaistaminen voisivat hieman parantaa sakkojen perinnän onnistumista, mutta myös vähentää tarvetta muuntorangaistusmenettelyn käyttöön.

Nykyisin yhtenä ongelmana on pidetty sitä, että sakon maksusuunnitelmia sovitaan vasta tuomioistuinvaiheessa, vaikka sakkoja myös maksetaan näin sovittujen maksusuunnitelmien mukaisesti. Yhtenä vaihtoehtona tehostaa sakkojen maksua olisikin maksusuunnitelmista sopimisen aikaistaminen tuomioistuimenmenettelyä aikaisempaan ajankohtaan. Tämä edellyttäisi Oikeusrekisterikeskukselta ja ulosottomiehiltä aktiivisempaa roolia ehdottaen sakotetulle maksusuunnitelman laatimista. Kuitenkaan varsinkaan Oikeusrekisterikeskuksella ei ole juuri mahdollisuutta olla aktiivisesti yhteydessä sakotettuihin, joten maksusuunnitelmista sopiminen edellyttää sakotetun omaa aktiivisuutta.

Nykyisin maksusuunnitelmasta ei voi sopia enää muuntorangaistusmenettelyn jälkeen, vaan silloin sakko on mahdollista maksaa vain kokonaisuudessaan melko lyhyessä ajassa. Onkin ehdotettu, että maksuajan saaminen ja sakon maksaminen osissa olisi mahdollista vielä muuntorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen. Tämä saattaisi lisätä jonkin verran sakkojen maksamista, koska näin sakkoa ei tarvitsisi maksaa kerralla. Ongelmana olisi kuitenkin se, miten toimittaisiin, jos sakosta osa maksettaisiin muuntotuomion jälkeen, mutta se jäisi osittain maksamatta. Vaihtoehtoina olisivat asian käsitteleminen uudelleen tuomioistuimessa, maksettujen rahojen palauttaminen sakotetulle tai se, että täytäntöönpanoviranomaisella olisi toimivalta laskea uudelleen täytäntöön pantavaksi jäävä sakon määrä. Uusi käsittely tuomioistuimessa olisi erittäin raskas menettely, eikä siksi kannatettava. Se, että täytäntöönpanoviranomainen muuntaisi uudelleen osittain maksetun sakon, on periaatteellisesti ongelmallinen ratkaisu, koska lähtökohtaisesti vankeusrangaistuksen määrää tuomioistuin. Lisäksi menettely olisi altis

virheille ja edellyttäisi joka tapauksessa mahdollisuutta hakea muutosta täytäntöönpanoviranomaisen laskelmaan. Yksinkertaisin ratkaisu tällaisissa tilanteissa olisi, että osittain maksetut sakkorahat palautettaisiin sakotetulle ja muuntorangaistus pantaisiin täytäntöön sellaisena kuin tuomioistuimien on sen määrännyt.

2.3.6.3 Maksuajan myöntäminen tuomioistuinkäsittelyn aikana

Muuntorangaistusasian käsittelyssä käräjäoikeudessa sakotettu saapuu paikalle pääsääntöisesti saadakseen lykkäystä sakon maksamiseen. Käytännössä lykkäyksen myöntäminen tarkoittaa sitä, että muuntoasiaa käsitellään käräjäoikeudessa useaan kertaan, kun sovittu maksuaikataulun toteutumista seurataan. Yhtenä vaihtoehtona keventää muuntorangaistusmenettelyä olisi, että käräjäoikeudessa ei myönnettäisi sakotetulle maksuaikaa, vaan muuntoasiaa käsiteltäisiin käräjäoikeudessa vain kerran.

2.3.6.4 Videoyhteyden käyttö

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman tavoitteiden mukaisesti videoyhteyden käytön tulisi olla mahdollista myös muuntorangaistusasian käsittelyssä. Videoyhteyden käytölle olisi tarvetta etupäässä tilanteissa, jossa sakotettu on vankilassa jonkin muun syyn takia. Myös syyttäjän tulisi voida osallistua asian käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

2.3.7 Muut säännökset

2.3.7.1 Pääkäsittelyn lykkääminen

Pääkäsittelyn lykkäämiselle asetetut aikarajat (OK 6:11 ja ROL 6:11) ovat osoittautuneet riittämättömiksi huomattavan laajojen ja pitkäkestoisten riita- ja rikosasioiden käsittelyissä. Ongelmia on ilmennyt erityisesti Helsingin käräjäoikeudessa, jossa kyseisiä laajoja asioita on käsiteltävänä muuta maata enemmän. Pisimmät rikosasioiden pääkäsittelyt kestävät Helsingin käräjäoikeudessa tällä hetkellä yli vuoden, johon tulee lisättäväksi vielä tuomion antamiseen vaadittava aika. Laajat asiat ovat myös lukumäärältään lisääntyneet viime vuosina.

Huomattavan laajoissa ja pitkäkestoissa asioissa pisin yhteenlaskettu lykkäysaika (riitaasioissa 45 ja rikosasioissa 60 päivää) ei mahdollista lakisääteisten, pakottaviin säännöksiin perustuvien vuosilomien pitämistä eikä muutoinkaan turvaa jutun tuomareille, syyttäjille, asiamiehille tai asianosaisille riittäviä lepoaikoja pääkäsittelyn alkamisen jälkeen.

Sääntelyä tulisi joustavoittaa siten, että se mahdollistaisi mainituissa laajoissa asioissa pääkäsittelyn tarkoituksenmukaisen järjestämisen. Ehdottomista määräajoista olisi sen vuoksi aiheellista luopua.

2.3.7.2 Riita- ja rikosasian vireillepano ja valmistelu

Tuomioistuimiin saapuu jonkin verran lainkäyttöasiaksi tarkoitettuja kirjoituksia, jotka eivät kuitenkaan juuri miltei osin vastaa sitä, mitä oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:ssä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 2 §:ssä säädetään haastehakemuksen sisällöstä. Tuomioistuimen tehtävänä ei ole selvittää kantajan puolesta tämän vaatimuksia ja niiden perusteita. Tuomioistuimen rajallisia resursseja ei myöskään ole perusteltua suunnata asioihin, jotka edellyttävät tuomioistuimelta suhteettomia prosessijohtotoimia. Säännöksiä kanteen tutkimatta jättämisestä olisi syytä selvittää siten, että perusteisiin jättää kanteen tutkimatta haastetta antamatta lisättäisiin, että haastehakemus on niin epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi.

2.3.7.3 Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

Oikeudenkäymiskaaren ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa säännöksissä ei nykyisin ole rajoitettu moninkertaista ylimääräistä muutoksenhakua. Hallintoasioiden muutoksenhakusäännösten tarkistamisen yhteydessä hallintolainkäyttölakiin (586/1996) otettiin säännös, jonka mukaan lainvoimaisen päätöksen poistamista tai purkua saa hakea vain yhden kerran samassa asiassa, jollei asiaa ole välttämätöntä tutkia uudelleen (uusi 64 a §, laki 891/2015, HE 230/2014).

Osa korkeimpaan oikeuteen saapuvista tuomiovirhekantelua tai tuomion purkua koskevista hakemuksista koskee asioita, joissa korkein oikeus on jo aiemmin yhden tai useamman kerran hylännyt ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen. Tällaiset moninkertaiset ylimääräiset muutoksenhaut menestyvät erittäin harvoin. Samassa asiassa tehdyt useat ylimääräiset muutoksenhaut kuormittavat tarpeettomasti korkeimman oikeuden työtilannetta. Tämän vuoksi moninkertaista ylimääräistä muutoksenhakua tulisi rajoittaa myös korkeimmassa oikeudessa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen laissa erikseen lueteltua rikosta. Esityksessä ehdotetaan, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voitaisiin tuomita enintään neljä vuotta vankeutta.

Esityksessä ehdotetaan uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi päätösvaltainen nykyisen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Edellytyksenä olisi, että kolmen jäsenen kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Asia tulisi kuitenkin käsitellä viiden jäsenen kokoonpanossa, jos asian laatu sitä edellyttää.

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa silloinkin, kun hakemus hyväksytään. Nykyisin ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan käsitellä kolmen jäsenen kokoonpanossa vain, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta.

Valituslupa-asian kokoonpanosäännöksiä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että korkein oikeus olisi päätösvaltainen myös yksijäsenisenä, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Muissa kuin selvissä tapauksissa asia tulisi käsitellä laajemmassa kokoonpanossa. Asia tulisi siirtää laajempaan kokoonpanoon myös, jos asian käsittelemiseen osallistuva jäsen ja esittelijä olisivat valitusluvan myöntämisestä eri mieltä.

3.2 Kirjallinen menettely

Kirjallisen menettelyn osalta ehdotetaan, että vastaajalle olisi annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Vastaajan olisi tällöin helpompi harkita, antaako hän suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. Nykyisinkin yleinen käytäntö on, että syyttäjä esittää seuraamuskannanoton haastehakemuksessa, kun asia on tarkoitus käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Seuraamuskannanotto ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa sisällä rangaistuksen enimmäismäärää.

Voimassa olevasta laista ehdotetaan poistettavaksi rajoitus, jonka mukaan vastaajaa ei voida tuomita kirjallisessa menettelyssä kuutta kuukautta ankarampaan rangaistukseen varaamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

Säännöksiä asianomistajan suostumuksesta kirjalliseen menettelyyn tarkennettaisiin. Asianomistajan suostumusta ei tarvittaisi, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa. Esitutinnan jälkeen annettavalta suostumukselta ei enää edellytettäisi kirjallista muotoa.

3.3 Yhden kosketuksen periaate

Esitutkintalakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että syyttäjä voisi määrätä epäillyn pysymään esitutinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten. Epäilty olisi velvollinen pysymään paikalla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluvan ajan. Jos epäilty ei vapaaehtoisesti noudattaisi määräystä, hänen poistumisensa voitaisiin estää. Epäillyllä olisi oikeus poistua haasteen tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä. Ehdotuksen tavoitteena on lisätä yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä ja helpottaa vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamista.

3.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen

Syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Rikosasian vastaajan olisi jatkossakin oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos tuomioistuim pitää vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisenä. Vastaajan läsnäolovelvollisuutta lievennettäisiin kuitenkin siten, että muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuin ei pitäisi vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisenä, riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies. Vastaajan olisi kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tuomioistuin voisi päättää, ettei tällaisen vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Lisäksi ehdotetaan, että vangitun vastaajan velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin. Pääsääntö edelleen olisi, että vangitun vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettyä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Tuomioistuin voisi kuitenkin jatkossa päättää, ettei vangitun vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Esityksessä ehdotetaan, että vastaaja voitaisiin poissaolostaan huolimatta tuomita nykyisen kuuden kuukauden sijasta enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen, kun vastaaja on tuomioistuimelle ilmoittanut suostuvansa siihen (ROL 8:12).

3.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen

Videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Nykyisin videoyhteyttä on mahdollista käyttää, kun asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa kuullaan todistelutarkoituksessa. Asianomistaja voi osallistua suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna, jos oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät.

Esityksessä ehdotetaan, että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Asianomistajan osallistuminen suulliseen käsittelyyn muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna olisi jatkossa mahdollista ilman oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädettyjä edellytyksiä. Myös syyttäjän olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Ehdotuksen mukaan osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että vastaajan tai asianomistajan laillisen edustajan sekä oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Videoyhteyden käyttöä laajennettaisiin vastaavasti riita-asioiden osalta. Riita-asian asianosaisen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna videoyhteyden välityksellä siten, että videoyhteyden käyttö korvaisi henkilökohtaisen läsnäolon. Mahdollisuus videoyhteyden käyttöön laajennettaisiin koskemaan myös asianosaisen laillista edustajaa ja oikeudenkäyntiavustajaa tai -asiamiestä.

Videoyhteyden käyttö edellyttäisi etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn osallistuvan suostumusta. Oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä edellyttäisi myös hänen päämiehensä suostumusta. Kaikissa tapauksissa videoyhteyden käyttö edellyttäisi lisäksi, että tuomioistuimien katsoo sen soveliaaksi.

3.6 Muuntorangaistusmenettelyn keventäminen

Esityksessä ehdotetaan, että sakon maksamiseen voisi saada maksuaikaa vielä tuomioistuimen muunnettua sakon vankeudeksi. Nykyisin järjestelmä ei juuri anna mahdollisuutta joustaa sakon maksamisessa enää muuntorangaistustuomion jälkeen. Ehdotus kannustaisi sakotettua sopimaan sakon maksamisesta ja mahdollisuus osamaksuihin helpottaisi vähävaraisten sakotettujen tilannetta.

Mahdollisuudesta saada maksuaikaa muuntorangaistusasian tuomioistuin käsittelyn aikana luovuttaisiin. Asian käsittelyä käräjäoikeudessa ei siten enää voitaisi lykätä sakon maksamista varten. Ehdotus ei vähentäisi sakotetun mahdollisuutta maksaa sakkonsa, koska maksuajan saaminen sakon maksamiseksi olisi jatkossa mahdollista muuntotuomion jälkeenkin. Ehdotuksella ei siten olisi vaikutusta sakkojen maksamiseen, mutta se yksinkertaistaisi maksuajan myöntämismenettelyä nykyisestä.

Lisäksi ehdotetaan, että myös muuntorangaistusasian käsittelyssä voitaisiin käyttää videoyhteyttä.

3.7 Muuta

Laajojen asioiden käsittelyn helpottamiseksi ja pääkäsittelyn tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi ehdotetaan, että pääkäsittelyn lykkäämiselle asetettuja aikarajoja muutetaan nykyistä joustavammiksi. Voimassa olevan lain mukaan riita-asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely,

jos pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää (OK 6:11). Esityksessä ehdotetaan tämän aikarajan pidentämistä 30 päiväksi, jolloin se olisi sama kuin rikosasiassa (ROL 6:11). Voimassa olevan lain mukaan uusi pääkäsittely on pidettävä aina, kun pääkäsittely on riitaasiassa ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää ja rikosasiassa yli 60 päivää. Esityksessä ehdotetaan, että nämä erityiseen syyhyn perustuvat ehdottomat aikarajat pääkäsittelyn lykkäämiselle poistetaan.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla osaltaan sopeutetaan tuomioistuinlaitoksen toimintaa vastaamaan valtiontalouden kehyksiin jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä. Esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa pohjalukuina on käytetty tuomioistuinten työajanseurantajärjestelmästä (Tarmo) saatuja tietoja. Työajanseurantatiedot ovat kuitenkin ainoastaan suuntaa antavia tietoja, koska niihin liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä.

4.1 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa

Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä *käräjäoikeudessa* yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi yksi tuomari voi käsitellä kymmenen laissa erikseen lueteltua rikosta sekä näiden rikosten rangaistavat yritykset. Esityksessä ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamista siten, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitusta teosta voidaan tuomita enintään neljä vuotta vankeutta.

Käyttöalan piiriin kuuluvien rikosten enimmäisrangaistuksen korottaminen neljään vuoteen siirtäisi kokoonpanon käyttöalaan noin 1 400 asiaa vuodessa, yleisimpinä rikosnimikkeinä törkeä kirjanpitorikos (517 vuonna 2015), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (219), törkeä velallisen epärehellisyys (133) ja törkeä veropetos (114). Jos kaikki nämä asiat siirtyisivät käsiteltäväksi yhden tuomarin kokoonpanossa, enimmäisrangaistuksen korottamisesta neljään vuoteen voitaisiin arvioida aiheutuvan noin 0,6 miljoonaa euroa säästöä (välittömät lautamieskustannukset 410 e/asia, 2014).

Yhden tuomarin kokoonpanoon siirtyvien asioiden määrä olisi tosiasiallisesti edellä arvioituja määriä pienempi, koska osa rikoksista käsitellään vahvemmassa kokoonpanossa asian laadun tai syytteeseen sisältyvien muiden rikosten vuoksi. Lisäksi on otettava huomioon, että edellä mainitut asiamäärät on laskettu syyksi luetuista rikosnimikkeistä, jotka ovat joissain tapauksissa lievempiä kuin syytteiden sisältämät nimikkeet, joiden mukaan kokoonpano määräytyy. Voidaan karkeasti arvioida, että tosiasiallisesti noin 70 prosenttia edellä mainituista rikosasioista siirtyisi lautamieskokoonpanosta yhden tuomarin kokoonpanoon (noin 1 000 asiaa). Tästä aiheutuva säästö olisi noin 0,4 miljoonaa euroa vuodessa (lautamieskustannukset 410 euroa/asia).

Esityksessä ehdotetaan uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa kahden tuomarin kokoonpanoa. Yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin sekä rikos- että riitaasiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua.

Rikosasia voidaan nykyisin käsitellä myös kolmen tuomarin kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Tätä säännöstä ei esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellään tällä perusteel-

la jonkin verran sellaisia rikosasioita, jotka lähtökohtaisesti kuuluvat nykyisin lautamieskokoonpanon ja ehdotuksen mukaisen yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaan. Esityksen mukaan jatkossa asia voitaisiin sen laadun vuoksi käsitellä myös kahden tuomarin kokoonpanossa. Voidaan olettaa, että osa nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa asian laadun vuoksi käsiteltävistä rikosasioista käsiteltäisiin jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa. Voidaan olettaa myös, että osa nykyisin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä riitaasioista käsiteltäisiin jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa. Toisaalta kahden tuomarin kokoonpanon käyttöönotto todennäköisesti tarkoittaisi, että osa nykyisin lautamieskokoonpanossa tai yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä asioista siirtyisi käsiteltäväksi kahden tuomarin kokoonpanossa.

Kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen asioiden lukumäärä on tuomioistuinten asianhallintajärjestelmään kirjattujen tietojen perusteella vaihdellut voimakkaasti. Käräjäoikeuksien työtilastojen mukaan vuonna 2016 kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistiin 287 rikosasiaa ja 402 siviiliasiaa. Vuonna 2015 kokoonpanossa ratkaistiin 201 rikosasiaa ja 197 siviiliasiaa, vuonna 2014 67 rikosasiaa ja 661 siviiliasiaa. Kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistujen asioiden suuren määrän vuosina 2014 ja 2016 selittää se, että kyseisinä vuosina käräjäoikeuksissa on käsitelty huomattavan paljon laajoja ns. kartelliasioita.

Tuomioistuinten työajanseurantajärjestelmä Tarmon mukaan vuonna 2015 kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistujen rikosasioiden kokonaiskustannukset, mukaan lukien asioiden viireilletulon, kanslian jälkitöiden, tiedoksiantojen ja tukitoimintojen kustannukset, olivat yhteensä 4,1 miljoonaa euroa (201 asiaa). Tuomarien työmäärän kustannukset olivat yhteensä noin 1,9 miljoonaa euroa. Tuomarien työmäärän keskimääräinen kustannus kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellyissä rikosasioissa oli noin 9 500 euroa/asia.

Kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen laajojen riita-asioiden kokonaiskustannukset olivat vuonna 2015 noin 2,0 miljoonaa euroa (197 asiaa). Tuomarien työmäärän kustannukset olivat yhteensä noin 0,9 miljoonaa euroa. Tuomarien työmäärän keskimääräinen kustannus kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellyissä laajoissa riita-asioissa oli siten noin 4 500 euroa/asia.

Koska jatkossakin olisi tarpeen käsitellä keskimääräistä laajemmat asiat kolmen tuomarin kokoonpanossa, kahden tuomarin kokoonpanoon siirtyvien asioiden kustannukset olisivat edellä mainittuja keskimääräisiä kustannuksia merkittävästi pienemmät. Jos arvioidaan karkeasti kolmen tuomarin kokoonpanosta kahden tuomarin kokoonpanoon siirtyvissä asioissa yhden tuomarin työmäärän kustannuksiksi 1 000—2 000 euroa/asia, säästövaikutus 100 asian siirtymisestä kevyempään kokoonpanoon olisi 0,1—0,2 miljoonaa euroa vuodessa. Koska toisaalta osa nykyisin lautamieskokoonpanossa tai yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä asioista todennäköisesti siirtyisi käsiteltäväksi kahden tuomarin kokoonpanossa, kahden tuomarin kokoonpanon käyttöönotosta voidaan arvioida syntyvän säästöä enintään 0,1 miljoonaa euroa vuodessa.

Korkeimman oikeuden päätösvaltaista kokoonpanoa kevennettäisiin eräissä asiaryhmissä. Korkein oikeus olisi yksimielisenä päätösvaltainen nykyisen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa valitusasiassa, joka koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Kolmen jäsenen kokoonpano olisi päätösvaltainen myös niissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa, joissa hakemus hyväksytään yksimielisesti. Valitusluvan myöntämistä koskeva asia voitaisiin käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä.

Vuonna 2016 korkeimpaan oikeuteen saapui 2 449 asiaa, joista valituslupahakemuksia oli 2 160. Vuonna 2015 saapui 2 456 asiaa, joista valituslupahakemuksia oli 2 167, ja vuonna 2014 2 611 asiaa, joista valituslupahakemuksia oli 2 310. Valituslupia myönnettiin vuonna 2016 139, vuonna 2015 100 ja vuonna 2014 122.

Vuonna 2016 korkeimpaan oikeuteen saapuneista asioista hovioikeuden jatkokäsittelylupaa koskevia asioita oli 500. Jatkokäsittelylupaa koskevia asioita oli vuonna 2015 201 ja vuonna 2014 277. Vuonna 2016 purku- ja kanteluasioita oli 178, vuonna 2015 206 ja vuonna 2014 224.

Ylimääräisen muutoksenhaun osalta kokoonpanoa kevennettäisiin nykyisestä vain niissä asioissa, joissa hakemus hyväksytään. Hakemuksen hylkääminen kolmen jäsenen kokoonpanossa on jo nykyisin mahdollista. Muutosehdotus koskee siten vain pientä osaa purku- ja kanteluasioista.

Esityksen mukaan korkein oikeus voisi yksimielisenä ratkaista jatkokäsittelylupaa koskevan asian viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa. Säännöstä voitaisiin soveltaa vain korkeimman oikeuden aiemman ratkaisukäytännön nojalla selvissä asioissa, jotka eivät edellytä prejudikaattiohjausta. Kyse olisi tilanteista, joissa valituslupa olisi myönnetty hovioikeuden menettelyvirheestä johtuvalla kanteluperusteella. Tällä hetkellä tällaisten asioiden määrä on vähäinen. Voidaan kuitenkin arvioida, että 1.10.2015 voimaan tulleen jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentumisen sekä jatkokäsittelylupaa koskevan korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön vakiintumisen myötä näiden asioiden määrä tulee lähivuosina kasvamaan.

Esityksen mukaan valituslupahakemus voitaisiin selvissä asioissa käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa. Voidaan arvioida karkeasti, että tällaisia kevyempään kokoonpanoon soveltuvia valituslupa-asioita olisi noin kolmasosa kaikista valituslupahakemuksista eli noin 700—800 asiaa vuodessa.

Yksittäisistä muutosehdotuksista merkittävin vaikutus korkeimman oikeuden jäsenten työmäärään olisi valituslupa-asioiden käsittelemisellä selvissä asioissa yhden jäsenen kokoonpanossa. Vuoden 2015 työajanseurantatietojen mukaan valituslupa-asioiden kustannukset olivat rikosasioissa 0,867 miljoonaa euroa, siviiliasioissa 1,164 miljoonaa euroa, vakuutus oikeusasioissa 0,347 miljoonaa euroa ja maaoikeusasioissa 0,142 miljoonaa euroa eli yhteensä 2,52 miljoonaa euroa. Kun mukaan jyvitetään asioiden vireilletulon, kanslian jälkitöiden, tukitoimintojen ja palkallisen poissaolon kustannukset, saadaan valituslupa-asioiden kokonaiskustannuksiksi 4,08 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukseksi noin 1 900 euroa/asia (laskettu 2 167 asialla, joka on vuonna 2015 saapuneiden valituslupa-asioiden määrä). Jos arvioidaan karkeasti, että jäsenten henkilöstökustannukset muodostavat puolet kaikista korkeimman oikeuden henkilöstökustannuksista, olisi yhden jäsenen työmäärän kustannus keskimäärin noin 475 euroa valituslupa-asiaa kohden. Koska kevennetyssä kokoonpanossa voitaisiin käsitellä vain yksinkertaisia ja selviä valituslupa-asioita, kevennetyssä kokoonpanossa käsiteltävän asian vaatima työmäärä olisi kuitenkin merkittävästi vähäisempi kuin keskimääräisessä valituslupa-asiaa, karkeasti arvioiden kolmasosa keskimääräisen valituslupa-asian vaatimasta työmäärästä.

Korkeimman oikeuden kokoonpanojen keventämisellä yksinkertaisissa ja selvissä asioissa voitaisiin siirtää voimavaroja vaativampien asioiden käsittelyyn ja parantaa korkeimman oikeuden mahdollisuuksia keskittyä päätehtäväänsä, joka on lainkäyttöä ohjaavien ennakkopäätösten antaminen. Korkeimman oikeuden jäsenten työpanoksen kohdentaminen nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla myös nopeuttaisi käsittelyaikoja.

4.2 Kirjallinen menettely

Esityksen mukaan vastaajalle olisi kirjallisessa menettelyssä annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin lisäksi rangaistuksen enimmäismäärän. Haastehakemuksessa esitetty seuraamuskannanotto ei nykyisin kaikissa tapauksissa sisällä rangaistuksen enimmäismäärää. Jos vastaaja jatkossa olisi tietoinen syyttäjän vaatiman rangaistuksen enimmäismäärästä, vastaajan olisi käytännössä helpompi antaa suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. Tämän vuoksi ehdotuksen voidaan arvioida jossain määrin edistävän kirjallisen menettelyn käyttöä. Kirjallisen menettelyn käyttöä edistäisi myös jäljempänä käsiteltävän yhden kosketuksen periaatteen soveltaminen.

Vuonna 2016 kirjallisessa menettelyssä ratkaistiin 17 078 asiaa, joka on noin 33 prosenttia kaikista rikosasioiden asiaratkaisuista. Kirjallisesti ratkaistujen asioiden osuus kaikista rikosasioiden asiaratkaisuista vaihtelee käräjäoikeuksittain 11 prosentista 48 prosenttiin (2016). Kirjallisen menettelyn osuuksissa olevat erot johtuvat osittain eroista juttukannassa. Kirjallista menettelyä käytetään tyypillisesti rattijuopumusten ja muiden liikenne rikosten käsittelyssä. Näiden rikosasioiden osuus kaikista rikosasioista oli vuonna 2016 koko maassa 36 prosenttia. Helsingin käräjäoikeudessa sekä liikenne rikosasioiden osuus kaikista rikosasioista (23 prosenttia) että kirjallisen menettelyn osuus (11 prosenttia) olivat merkittävästi maan keskiarvoja alhaisemmat. Vaikka tuomioistuinten välisiin eroihin vaikuttavat myös erot juttukannassa, kirjallisen menettelyn käyttöä olisi mahdollista kasvattaa erityisesti sellaisissa tuomioistuimissa, joissa sen käyttö nykyisin on keskimääräistä vähäisempää.

Vuoden 2015 työajanseurantatietojen mukaan kirjallisesti ratkaistavien rikosasioiden käsittelyn kokonaiskustannukset olivat 2,5 miljoonaa euroa ja istunnossa yhden tuomarin kokoonpanossa ratkaistavien rikosasioiden käsittelyn kokonaiskustannukset 10,9 miljoonaa euroa. Luvut sisältävät muun muassa henkilöstökustannukset sivukuluineen ja toimitilakustannukset. Kun mukaan jyvitetään asioiden vireilletulon, kanslian jälkitöiden, tiedoksiantojen, tukitoimintojen, it-vakiopalveluiden ja kehittämisen samoin kuin palkallisen poissaolon kustannukset, saadaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen rikosasioiden kokonaiskustannuksiksi 8,196 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukseksi 426 euroa/asia (laskennalliset 19 219 asiaa, jossa otettu huomioon myös käsittelyratkaisut). Vastaavasti istunnossa yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen rikosasioiden kokonaiskustannuksiksi saadaan 36,4 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukseksi 926 euroa (laskennalliset 39 334 asiaa).

Edellä olevan perusteella kirjallisesta menettelystä seuraava säästö on siten yhden asian osalta 500 euroa. Syyttäjälaitoksen osalta vastaava säästö on noin 400 euroa. Jos kirjallisen menettelyn käyttö lisääntyisi niin, että 1 000—2 000 nykyisin yhden tuomarin kokoonpanossa pääkäsittelyssä käsiteltävää asiaa siirtyisi kirjalliseen menettelyyn, voitaisiin saavuttaa tuomioistuinlaitokselle noin 0,5—1 miljoonan euron ja syyttäjälaitokselle noin 0,4—0,8 miljoonan euron vuotuinen säästö.

4.3 Yhden kosketuksen periaate

Esitutkintalokia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että epäilty voitaisiin velvoittaa pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyttäjähasteen tiedoksiantoa varten enintään kuuden tunnin ajan. Ehdotus lisäisi yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty on arvioitavissa myöhempää haastamista ajatellen vaikeasti tavoitettavaksi henkilöksi. Toimintamallin käytön lisääminen vähentäisi erityisesti haastamiseen liittyvästä etsinnästä ja muusta työstä sekä peruuntuvista pääkäsittelyistä aiheutuvia kustannuksia. Toimintamallin käytöllä voitaisiin myös edistää kirjallisen menettelyn

käyttöä. Kirjallisen menettelyn käytön lisääntymisestä aiheutuvia säästövaikutuksia on käsitelty edellä.

Vaikeimmin tavoitettavat vastaajat etsintäkuulutetaan haasteen tiedoksiantamiseksi. Poliisin tehtävtilastojen mukaan vuonna 2016 poliisi toteutti 2 098 haasteen tiedoksiantoon liittyvää tehtävää. Tehtävän keskimääräinen kesto oli 23 minuuttia (keskimääräinen sidonnaisuusaika), minkä lisäksi etsintäkuulutettuun henkilöön liittyviin tehtäviin kului keskimäärin 41 minuuttia. Jos oletetaan, että kunkin tehtävän toteuttamiseen osallistui kahden poliisimiehen partio, käytettiin tiedoksiantoihin työaikaa noin 2,7 henkilötyövuotta. Poliisin valvonta- ja hälytystoiminnan kustannukset vuonna 2015 olivat valtion talousarvion mukaan noin 93 000 e/htv. Poliisin suorittamasta haasteiden tiedoksiannosta aiheutui siten noin 0,25 miljoonan euron kustannukset, noin 120 euroa jokaista poliisin tiedoksi antamaa haastetta kohden.

Ennen henkilön etsintäkuuluttamista tiedoksiantoa yritetään haastemiestiedoksiantona. Rikosasioiden tiedoksiantoihin liittyvät haastemiesten kustannukset olivat vuonna 2015 yhteensä 7,0 miljoonaa euroa, noin 120 euroa jokaista käräjäoikeudessa käsiteltyä rikosasiaa kohden. Luku kuvaa kustannuksia keskimääräisissä rikosasioissa. Haastemieskustannukset vaikeasti tavoitettavien vastaajien osalta voidaan arvioida olennaisesti tätä suuremmiksi, esimerkiksi kaksinkertaisiksi (240 e). Koska yhden kosketuksen toimintamallia käytettäisiin erityisesti silloin, kun vastaaja on arvioitavissa vaikeasti tavoitettavaksi henkilöksi, toimintamallin käytön voitaisiin siten karkeasti arvioida vähentävän haastemieskustannuksia yhden rikosasian osalta noin 240 euroa.

Jos yhden kosketuksen toimintamallia käytettäisiin esimerkiksi neljäsosassa niistä rikosasioista, joiden tiedoksianto toteutetaan nyt etsintäkuulutuksen avulla (noin 500 asiaa), olisi muutoksen säästövaikutus poliisille noin 60 000 euroa vuodessa. Haastemieskustannusten vähenemisestä aiheutuva säästövaikutus oikeuslaitokselle olisi tällöin noin 120 000 euroa vuodessa.

4.4 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen

Esityksessä ehdotetaan, että syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettäisiin kahdella eri tavalla. Ensinnäkin muun kuin alaikäisen *vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen* ei enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies, jolle tuomioistuimien pitää vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisenä. Vastaajan olisi kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tuomioistuimien voisi päättää, ettei tällaisen vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventäminen vähentäisi peruuntuneiden istuntojen lukumäärää ja niistä aiheutuvia kustannuksia. Vuonna 2016 rikosasioissa peruuntui käräjäoikeuksissa noin 7 500 istuntoa, vuonna 2015 noin 7 200 istuntoa ja vuonna 2014 noin 7 400 istuntoa. Jos istunto peruuntuu sen vuoksi, että vastaajaa ei ole saatu haastettua, istunnon peruuntumisesta aiheutuvat kustannukset voivat jäädä vähäisiksi. Näin on erityisesti silloin, kun muita henkilöitä ei ole kutsuttu istuntoon tai heille on voitu ajoissa ilmoittaa istunnon peruuntumisesta. Kustannuksia aiheutuu ennen kaikkea istunnoista, joihin vastaaja on haastettu, mutta joihin hän ei saavu paikalle.

Helsingin käräjäoikeudessa on vuonna 2016 peruuntunut yhteensä 1 908 rikosasiaa, joista 304 on peruuntunut istuntopäivänä siitä syystä, että vastaaja on jäänyt haastettuna saapumatta

istuntoon. Vuonna 2015 tästä syystä peruuntumisia on ollut 410 (yhteensä 2 657 peruuntunutta rikosasiaa) ja vuonna 2014 466 (yhteensä 3 447 peruuntunutta rikosasiaa). Haastetun vastaajan poissaolosta johtuvien peruuntumisien osuus kaikista peruuntumisista on siten ollut vuonna 2016 15,9 %, vuonna 2015 15,4 % ja vuonna 2014 13,5 %.

Koko Suomen osalta ei ole saatavissa tilastoja siitä, kuinka suuri osa istuntojen peruuntumisista on johtunut haastetun vastaajan poissaolosta. Mikäli suhdeluku on koko maassa vastaava kuin Helsingin käräjäoikeudessa, haastetun vastaajan poissaolosta on arvioitavissa aiheutuvan pääkäsittelyjen peruuntumisia istunnossa noin 1 000 vuosittain.

On myös vaikea arvioida, kuinka paljon syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventämistä koskevat ehdotukset vähentäisivät haastetun vastaajan poissaolosta johtuvia istuntojen peruuntumisia. Jatkossakin vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos tuomioistuimien pitäisi vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tarpeellisenä. Karkeasti voidaan arvioida, että ehdotukset voisivat vähentää haastetun vastaajan poissaolosta johtuvien peruuntumisten määrää noin puolella, joka olisi noin 500 peruuntumista vuosittain.

Peruuntuneisiin istuntoihin liittyvistä asianosaisten oikeudenkäyntikuluista ei ole käytettävissä tilastoja. Voidaan arvioida karkeasti, että jokaisen haastetun vastaajan poissaolon takia peruuntuneen pääkäsittelyn kustannukset yhteiskunnalle ovat suuruusluokaltaan vähintään 260 euroa (100 e asiamieskustannuksia ja 3 tuntia oikeuslaitoksen työtä à 54 e; laskettu käräjäoikeuksien vuoden 2015 rikosasioiden kustannustason mukaan eli 0,088 milj. e/htv; oletettu 1 640 h/htv (88 000 / 1 640 ≈ 54)).

Ilman laillista estettä poissa ollut vastaaja tuomitaan uhkasakkoon ja hänelle asetetaan korkeampi uhkasakko tai hänet määrätään noudettavaksi. Poliisin tehtävätilastojen mukaan vuonna 2016 poliisi toteutti 766 oikeuteen noutoon liittyvää tehtävää. Pääosa noudoista on koskenut rikosasian vastaajan tuomista oikeuteen. Syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventäminen vähentäisi siten myös noutojen määrää ja niistä aiheutuvia kustannuksia.

Toiseksi *vangitun vastaajan läsnäolovelvollisuutta* pääkäsittelyssä lievennettäisiin siten, että tuomioistuimien voisi päättää, että vastaajan ei tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Ehdotus vähentäisi vankikuljetusten kustannuksia siltä osin kuin vastaajat eivät osallistuisi pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti. Vastaava kustannussäästö vankikuljetusten osalta syntyisi kuitenkin myös esityksessä ehdotetusta mahdollisuudesta osallistua pääkäsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Vankikuljetusten vähenemisen säästövaikutuksia arvioidaan jäljempänä videoyhteyden käytön laajentamista koskevan muutosehdotuksen kohdalla.

4.5 Videoyhteyden käytön laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan videoyhteyden käytön laajentamista siten, että jatkossa rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että riita- ja rikosasian asianosaisen sekä yksityisen asianosaisen laillisen edustajan ja oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä.

Eduskunta on marraskuussa 2017 hyväksynyt hallituksen esityksen laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 270/2016 vp), jolla toteutetaan käräjäoikeuksien rakenneuudistus. Rakenneuudistuksella vähennetään käräjäoikeuksien määrää siten, että jatkossa Suomessa on 20 käräjäoikeutta nykyisten 27 käräjäoikeuden sijaan. Samalla käräjäoikeuksien toimipaikkojen määrä vähenee nykyisestä 57:stä 36:een. Muutokset tarkoittavat sitä, että

joissain tapauksissa välimatka käräjäoikeuteen kasvaa. Välimatkojen pitenemisestä aiheutuvaa haittaa voidaan kuitenkin vähentää hyödyntämällä digitalisaatiota ja lisäämällä videoneuvottelun käyttöä oikeudenkäynnissä tässä esityksessä ehdotetulla tavalla. Näin voidaan vähentää tarvetta matkustaa käräjäoikeuteen ja siten välttää lisääntyviltä matkakustannuksilta ja poliisin kuljetustehtäviltä. Myös edellä käsitellyillä ehdotuksilla yhden kosketuksen periaatteen käytön laajentamisesta ja syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventämisestä on merkitystä käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen kannalta. Molemmat ehdotukset vähentäisivät käräjäoikeuden istuntoihin liittyvien viranomaistehtävien määrää ja siten myös välimatkojen pitenemisestä mahdollisesti aiheutuvaa haittaa ja kustannuksia.

Ehdotettua säännöstä vastaajan osallistumisesta suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä sovellettaisiin myös käsiteltävänä olevan rikoksen johdosta vangittuna olevaan vastaajaan. Ehdotus vähentäisi vankikuljetuksista aiheutuvia kustannuksia siltä osin kuin rikoksen johdosta vangittuna olevat vastaajat osallistuisivat käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Ehdotus vähentäisi vankikuljetuksista aiheutuvia kustannuksia myös muiden vankilassa olevien vastaajien osalta.

Poliisin tehtävtilastojen mukaan poliisilla oli vuonna 2016 yhteensä 1 421 tehtävää, jossa oli kysymys henkilön oikeuteen viemisestä (ei sisällä noutoja). Tehtävien kesto oli keskimäärin 131 minuuttia (keskimääräinen sidonnaisuusaika). Oikeudessa vartiointia koskevia tehtäviä oli 1 152, keskimääräinen sidonnaisuusaika 123 minuuttia. Jos oletetaan, että kunkin tehtävän toteuttamiseen osallistui keskimäärin kahden poliisimiehen partio, käytettiin tehtäviin työaikaa noin 6,7 henkilötyövuotta.

Poliisin valvonta- ja hälytystoiminnan kustannukset vuonna 2015 olivat valtion talousarvion mukaan noin 93 000 e/htv. Oikeuteen viemisen ja oikeudessa vartiointin kustannukset olivat siten noin 0,6 miljoonaa euroa.

Rikosseuraamuslaitokselle tuomioistuinkuljetuksista ja käräjävartiointista aiheutuvat kustannukset ovat nykyisin vähintään 1,2 miljoonaa euroa vuodessa. Kustannusten luotettava arviointi on kuitenkin vaikeaa, koska osa kustannuksista on kirjautunut muuhun vanginkuljetukseen tai tavalliseen vartiointiin.

Tällä hetkellä käräjäoikeuksien käytössä on 126 ja vankiloiden 102 videoneuvottelulaitetta. Lisäksi laitteita on esimerkiksi poliisilla ja oikeusaputoimistoissa. Videoneuvottelua käytetään käräjäoikeuksissa erityisesti pakkokeinoasioiden käsittelyssä, joihin vangittavaksi vaaditut ja tutkinnanjohtajat voivat osallistua videon välityksellä. Tuomioistuimet ja muut viranomaiset toimivat yhteistyössä eri puolella Suomea olevien asianosaisten ja todistajien kuulemiseksi videon välityksellä oikeudenkäynneissä. Videoneuvottelun käyttömääriä kuvaavien tilastojen perusteella videoneuvottelua käytetään oikeusministeriön hallinnonalalla eniten Rikosseuraamuslaitoksessa, jonka piirissä laitteita käytettiin vuonna 2016 kuukausittain keskimäärin yli 1 000 kertaa. Vastaavasti käräjäoikeuksissa otettiin keskimäärin 800 videopuhelua kuukausittain. Videolaitteiden käyttöä on ainakin käräjäoikeuksissa mahdollista lisätä. Sen sijaan Rikosseuraamuslaitoksessa videolaitteiden käyttöaste on erittäin korkea. Vankiloissa kuulustelutiloja ja videoneuvottelulaitteita tullaan tämän vuoden aikana lisäämään. Näitä laitteita voidaan käyttää sekä poliisin kuulusteluissa että tuomioistuin käsittelyssä.

Edellä todettu huomioon ottaen sähköisen asioinnin lisääminen edellyttää jossain määrin lisäinvestointia videoneuvottelulaitteistoihin. Yhden laitteiston vuosikustannus on arviolta noin 2 000—5 000 euroa varustelusta riippuen. Tämän lisäksi vankiloissa joudutaan toteuttamaan pienehköjä tilamuutoksia tuomioistuin käsittelyyn soveltuvien tilojen lisäämiseksi. Videoneuvottelun käytön lisäämisestä aiheutuvia kustannuksia ei kuitenkaan ole pidettävä merkittä-

vinä uudistuksella saavutettavissa olevat hyödyt huomioon ottaen. Videoneuvottelun käytön lisääminen otetaan huomioon osana käräjäoikeusverkoston kehittämishankkeen yhteydessä toimivaa salivarusteluprojektia (OM 8/31/2017). Lisäksi oikeusministeriössä selvitetään mahdollisuuksia hyödyntää valtion yhteispalvelupisteitä asiainnin tukena.

4.6 Muuntorangaistusmenettelyn keventäminen

Muuntorangaistusmenettelyn keventämistä koskevilla ehdotuksilla ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Ehdotetut muutokset yksinkertaistaisivat jossain määrin muuntorangaistusmenettelyä ja helpottaisivat näin menettelyyn osallistuvien viranomaisten työtä. Oikeusrekisterikeskuksen ja tuomioistuinten työ vähenisi hieman, kun maksuaikaa ei enää voitaisi myöntää tuomioistuinkäsittelyn aikana. Vastaavasti maksuajan myöntäminen tuomioistuinkäsittelyn jälkeen lisäisi hieman Oikeusrekisterikeskuksen työmäärää. Muutoksen vaikutukset viranomaisten työmäärään jäisivät kokonaisuutena vähäisiksi.

4.7 Tietojärjestelmät

Esityksessä ehdotetaan, että päiväsakon rahamäärän alentamista voitaisiin hakea suoraan asian ratkaisseelta käräjäoikeudelta (ehdotettu OK 31:14 a). Ehdotus edellyttää muutosten tekemistä rikostuomiojärjestelmään (RITU). Tästä aiheutuu kertaluonteisia tietojärjestelmäkustannuksia, joiden määrä ei ole merkittävä. Nämä kustannukset rahoitetaan kehyksen puitteissa.

Esityksessä ehdotetaan, että epäilty voitaisiin velvoittaa pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan. Ehdotus edellyttää muutosten tekemistä poliisiasian tietojärjestelmään (Patja). Tästä voidaan arvioida aiheutuvan kertaluonteisia tietojärjestelmäkustannuksia noin 20 000 euroa, jotka rahoitetaan kehyksen puitteissa.

Esitys sakon maksumahdollisuudesta muuntotuomion jälkeen edellyttää muutoksia Oikeusrekisterikeskuksen tietojärjestelmään. Tästä aiheutuu Oikeusrekisterikeskukselle kertaluonteisia tietojärjestelmäkustannuksia 65 000 euroa. Nämä kustannukset rahoitetaan kehyksen puitteissa.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti syyskuussa 2016 työryhmän kehittämään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi. Työryhmän tehtävänä oli valmistella tarvittavat säännösehdotukset, jotta Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015) ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman sekä ministeri Lindströmin oikeudenhoidon kehittämisohjelman (19.8.2016) mukaiset tavoitteet oikeusprosessien keventämisestä yleisissä tuomioistuimissa toteutuvat. Työryhmän tavoitteena oli nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten mahdollisuutta keskittyä ydintehtäviin, ottaen huomioon perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämät asianosaisten oikeudet ja oikeusturvan toteutuminen.

Työryhmän työn pohjana oli oikeusministeriössä laadittu, 11.1.2016 päivätty arviomuistio oikeusprosessien keventämisestä ja siitä saatu lausuntopalaute. Työryhmässä oli oikeusministeriön lisäksi edustajat sisäministeriöstä, korkeimmasta oikeudesta, hovioikeudesta, käräjäoikeudesta, syyttäjälaitoksesta ja Suomen Asianajajaliitosta.

Työryhmä luovutti mietintönsä heinäkuussa 2017 (Oikeusprosessien keventäminen, Työryhmän mietintö, Oikeusministeriön julkaisuja 39/2017).

Työryhmän mietinnöstä saatiin lausunto 35 viranomaiselta, yhteisöltä ja asiantuntijalta. Korkein oikeus toimitti lausunnon sekä asiassa äänestäneiden oikeusneuvosten erillisen lausuman.

Pääosa lausunnonantajista kannatti käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvalan laajentamista rikosasioissa. Osa lausunnonantajista kuitenkin katsoi, että vakavat rikosasiat edellyttävät laajempaa kuin yhden tuomarin kokoonpanoa. Useat lausunnonantajat pitivät ongelmallisena tai tarpeettomana sitä, että rikosasian kokoonpanoa koskevaa päätösvaltaa annettaisiin asianosaisille. Esityksessä ehdotetuissa käräjäoikeuden kokoonpanosäännöksissä on otettu huomioon saatu lausuntopalaute.

Hovioikeuden kokoonpanojen keventämistä koskevat ehdotukset saivat hovioikeuksilta ristiriitaista lausuntopalautetta. Lausuntopalautteen perusteella voidaan arvioida, että ehdotuksilla hovioikeuden kokoonpanojen keventämisestä voisi olla vain hyvin vähäisiä resurssivaikutuksia. Hovioikeudet eivät kannattaneet kahden tuomarin kokoonpanoa hovioikeudessa. Lausuntopalautteen johdosta hovioikeuden kokoonpanoja koskevia ehdotuksia ei ehdoteta toteutettavaksi.

Korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskeviin muutosehdotuksiin suhtauduttiin lausuntopalautteessa pääosin myönteisesti. Mietinnön ehdotukset korkeimman oikeuden kokoonpanojen keventämisestä ehdotetaan toteutettavaksi muuten paitsi hovioikeuden ensimmäisenä oikeusasteena ratkaisemien asioiden osalta. Tässä asiaryhmässä on käytettävissä vain kaksi oikeusastetta normaalin kolmen sijasta eikä säännönmukaisesta kokoonpanosta poikkeamiseen voida katsoa olevan erityisiä perusteita. Säännönmukaisesta kokoonpanosta poikkeamista voidaan sen vuoksi pitää ongelmallisena korkeimman oikeuden päätöksentekoa kohtaan tunnetun luottamuksen kannalta.

Syytetyn henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta koskevia muutosehdotuksia kannatettiin valtaosassa lausuntoja. Korkein oikeus katsoi kuitenkin, että vastaajan henkilökohtainen läsnäolo käräjäoikeudessa on pääsääntöisesti tarpeellista, kun käsitellään vakavaa rikosasiaa, josta vastaajalle voi seurata pitkä vankeusrangaistus. Korkein oikeus totesi, että asianosaisten oikeusturvaa ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimusten lisäksi on otettava huomioon myös rangaistusjärjestelmän uskottavuutta sekä rikosten ennaltaehkäisemistä koskevat näkökohdat. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että alaikäisen vastaajan henkilökohtainen läsnäolo tuomioistuimessa voi kasvatuksellisista syistä olla tarpeellista. Näistä syistä mietinnön ehdotusta vastaajan läsnäolovelvollisuudesta pääkäsittelyssä on täydennetty vakavista rikoksista syytettyjen ja alaikäisten vastaajien osalta.

Mietinnössä ehdotettiin läsnäolovelvollisuutta koskevan sääntelyn muuttamista myös tilanteessa, jossa hovioikeudessa valittajana oleva rikosasian vastaaja jää pois pääkäsittelystä (ehdotettu OK 26:20). Lausuntopalautteen perusteella mietinnön ehdotusta on täydennetty hovioikeuteen kutsumista koskevien säännösten ja ehdotuksen perustelujen osalta.

Pääosa lausunnonantajista kannatti mietintöön sisältyneitä ehdotuksia videoyhteyden käytön laajentamisesta oikeudenkäynnissä sekä kirjalliseen menettelyyn ja yhden kosketuksen periaatteeseen liittyviä ehdotuksia.

Ristiriitaisen lausuntopalautteen vuoksi mietintöön sisältyneitä ehdotuksia kanteen tutkimatta jättämisestä ei kaikilta osin ehdoteta toteutettavaksi.

Lakiehdotuksiin ja niiden perusteluihin on lisäksi tehty joitakin tarkistuksia ja täydennyksiä lausuntopalautteessa esitettyjen yksityiskohtia koskevien huomautusten johdosta.

Sakon muuntorangaistusmenettelyn yksinkertaistamista on selvitetty oikeusministeriön asettamassa työryhmässä, joka luovutti mietintönsä vuonna 2009 (Sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittäminen, Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:21) ja selvitysmiestyönä vuonna 2013 (Selvitys sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittämisestä). Molemmat selvitystyöt ovat olleet lausuntokierroksella. Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset muuntorangaistusmenettelyn yksinkertaistamisesta on laadittu virkatyönä edellä laadittujen selvitysten ja niistä saadun lausuntopalautteen perusteella. Valmistelu on tehty yhteistyössä Oikeusrekisterikeskuksen kanssa ja sen yhteydessä on kuultu suurimpia käräjäoikeuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Oikeudenkäymiskaari

2 luku Päätösvaltaisuudesta

6 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltuuksien laajentamista nykyiseen verrattuna.

Voimassa olevan säännöksen mukaan yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan ratkaista rikosasiat, joissa syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty yli kahden vuoden vankeusrangaistusta. Lisäksi säännös sisältää luettelon pääsääntöä törkeämmistä rikoksista sekä niiden rangaistavista yrityksistä, jotka voidaan yli kahden vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta käsitellä vain puheenjohtajasta koostuvassa kokoonpanossa.

Yleisperusteluissa lausutuilla perusteilla ehdotetaan yhden tuomarin käyttöalan laajentamista sellaisiin rikosasioihin, joissa syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty yli neljän vuoden vankeusrangaistusta. Mistään voimassa olevan säännöksen luettelossa mainitusta rikoksesta ei ole säädetty tätä ankarampaa rangaistusta. Erillinen luettelo ei olisi enää ehdotettavasta muutoksesta johtuen aiheellinen.

Muilta osin momenttia ei muutettaisi. Kuten nykyisinkin, yksittäisen rikoksen kohdalla ratkaisevaa olisi se tapaukseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaistusasteikko, jota tekoon syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on sovellettava. Sen sijaan rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten teon jääminen yritysasteelle, eivät vaikuttaisi asiaan. Yhden tuomarin kokoonpanossa voitaisiin käsitellä myös rikosasioita, joissa syyte koskee useampaa tekoa ja rikoslain 7 luvun 2 §:n mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen enimmäisaika olisi enemmän kuin neljä vuotta vankeutta.

Kukin asia tulisi käsitellä mahdollisimman keveässä kokoonpanossa, jollei asian erityispiirteistä tai syytteiden yhdessä käsittelemisestä muuta johdu taikka jolleivät muut erityiset syyt edellytä vahvempaa kokoonpanoa. Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa yhden tuomarin kokoonpanossa katsoisi, että asia on käsiteltävä lautamieskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa, asia olisi jo voimassa olevan 7 §:n nojalla siirrettävä käsiteltäväksi tässä kokoonpanossa. Esityksessä ehdotetun 11 §:n nojalla asia olisi myös tarvittaessa mahdollista siirtää käsiteltäväksi kahden tuomarin kokoonpanossa, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi olisi perusteltua.

Voimassa olevan pykälän 2 momentissa säädetään, että ratkaistaessa rikosasiaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitettussa kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Säännös ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana. Pykälän 1 momentin säännös käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta, kun siinä on yksin puheenjohtaja, soveltuu myös kirjalliseen menettelyyn.

8 §. Voimassa olevan pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan hovioikeudessa yksi jäsen voi ratkaista asian, jos valitus on peruutettu kokonaan. Säännös yhdenmukaistettaisiin korkeinta oikeutta koskevien säännösten kanssa niin, että valitus korvattaisiin muutoksenhakemuksella.

9 §. Pykälässä säädetään korkeimman oikeuden päätösvaltaisuudesta. Pykälän *1 momenttiin* ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Voimassa olevan pääsäännön mukaisesti korkein oikeus olisi päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa toisin säädetä. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annettussa laissa (665/2005). Korkeimman oikeuden työjärjestyksen mukaisesti kaikki ne asiat, joista annettava ratkaisu julkaistaan, ratkaistaisiin edelleen vähintään viiden jäsenen kokoonpanossa.

Voimassa olevan pykälän *2 momentissa* säädetään korkeimman oikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta käsiteltäessä ja ratkaistaessa valitusluvan myöntämistä koskevaa asiaa. Sääntely ehdotetaan siirrettäväksi *3 momenttiin* ja *2 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi uudesta asiaryhmästä, jonka korkein oikeus olisi päätösvaltainen tutkimaan ja ratkaisemaan kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Momentin mukaan korkein oikeus olisi päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä ja kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteista on olemassa runsaasti korkeimman oikeuden julkaistua ratkaisukäytäntöä. Myöntämisperusteita ei ole järjestelmän soveltamisalaa laajennettaessa muutettu. Korkein oikeus on antanut yli 20 ennakkopäätöstä jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksistä. Valitus voitaisiin käsitellä ehdotetun säännöksen nojalla kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos jatkokäsittelylupa on hovioikeudessa eväty, vaikka korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella on selvää, että asia olisi tullut hovioikeudessa ottaa jatkokäsittelyyn. Asia voitaisiin siten käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa, kun kysymys olisi selvien soveltamisvirheiden oikaisusta. Asia tulisi kuitenkin käsitellä viisijäsenisessä kokoonpanossa, jos asian laatu sitä edellyttää. Erityisesti prejudikaattiohjausta edellyttävissä asioissa linjaukset tulisi edelleen tehdä viisijäsenisessä kokoonpanossa. Kuten edellä on todettu, julkaistavan ratkaisun tekemiseen osallistuu vähintään viisi jäsentä. Asia olisi siirrettävä viisijäseniseen kokoonpanoon myös, jos jäsenet ovat ratkaisusta eri mieltä.

Pykälän *3 momentti* vastaisi pääasiallisesti aiempaa *2 momenttia* valitusluvan myöntämistä koskevan asian käsittelemisestä ja ratkaisemisesta korkeimmassa oikeudessa. Valitusluvan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan esittelijän esittelystä kaksi- tai kolmijäsenisessä jaostossa. Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi, että asian voisi käsitellä ja ratkaista yksi jäsen, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Kysymykseen tulisivat sellaiset valituslupahakemukset, joiden osalta valitusluvan myöntämisen edellytykset eivät objektiivisesti arvioiden selvästikään täyty. Kysymykseen voisivat tulla esimerkiksi tilanteet, joissa hakemuksessa tuodaan esille asian ratkaisun kannalta merkityksettömiä näkökohtia tai hakemus on niin sekava, että sen perusteella on vaikea hahmottaa mitään valituslupaperustetta. Valituslupahakemus voitaisiin katsoa säännöksen tarkoittamalla tavalla selväksi, jos siinä ainoastaan toistetaan asiassa aikaisemmin esitetyt perusteet, joihin jo aiemmissa oikeuksissa on vastattu, eikä asiaan selvästikään liity mitään lainmukaisten lupaperusteiden kannalta mielekästä kysymystä. Asian ratkaisemiseen osallistuisi aina jäsenen lisäksi myös esittelijä. Jos he olisivat eri mieltä, asia ei olisi selvä ja se olisi siirrettävä laajempaan kokoonpanoon. Työ korkeimmassa oikeudessa olisi perusteltua järjestää niin, että asian käsittelyyn yhden jäsenen kokoonpanossa osallistuvat ne jäsenet ja esittelijät, joilla on riittävä kokemus korkeimman oikeuden valituslupakäytännöstä.

Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättäisi valituksen käsittelevä kokoonpano, kuten nykyisinkin.

Pykälän *4 momentti* vastaisi pääasiallisesti aiempaa 3 momenttia. Säännökseen ehdotetaan liittäväksi, että yksi jäsen voisi päättää välitoimesta. Yksi jäsen voi voimassa olevan 10 §:n nojalla päättää välitoimesta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa. Ehdotetun säännöksen nojalla yksi jäsen voisi myös valituslupahakemusta käsiteltäessä päättää välitoimesta, kuten vastauksen pyytämisestä. Momentin mukaan yksi jäsen voisi myös käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

Korkeimman oikeuden toimivaltaista kokoonpanoa koskevasta sääntelystä poistettaisiin jaosto-termi tarpeettomana. Se kuitenkin jäisi 1 momenttiin, koska termiä käytetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa, johon momentissa viitataan.

10 §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään siitä, milloin ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat voidaan käsitellä 9 §:n 1 momentissa säädettyä viisijäsenistä kevyemmässä kokoonpanossa. Pykälän soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Myös ylimääräistä muutoksenhakua koskee korkeimman oikeuden työjärjestyksen määräys siitä, että julkaistavan ratkaisun tekemiseen osallistuu vähintään viisi jäsentä.

Nykyisen pykälän *1 momentin* mukaan ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan käsitellä kolmijäsenisessä kokoonpanossa, jos hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Säännöstä muutettaisiin siten, että ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voitaisiin käsitellä aina kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Hakemus voitaisiin siis ehdotuksen mukaan myös hyväksyä yksimielisesti kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Voimassa olevan momentin mukaan ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta voidaan päättää myös kolmi- tai yksijäsenisessä kokoonpanossa. Asiantilaa ei ehdoteta muutettavaksi, mutta säännös yksijäsenisestä kokoonpanosta ehdotetaan siirrettäväksi 2 momentin 4 kohtaan.

Voimassa olevasta *2 momentista* poistettaisiin sääntely asian siirtämisestä viiden jäsenen kokoonpanoon tarpeettomana. Muissa kuin nyt ehdotettavissa 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia tutkittaisiin ja ratkaistaisiin 9 §:n 1 momentin mukaisesti viisijäsenisessä kokoonpanossa.

Pykälän 2 momentin tilalle otettaisiin säännökset niistä ylimääräistä muutoksenhakua koskevista asioista, joissa korkein oikeus olisi toimivaltainen yksijäsenisenä.

Pykälän 2 momentin *1 kohdassa* säädettäisiin osin vastaavasti kuin voimassa olevan 1 momentin kolmannessa virkkeessä. Säännös poistettaisiin 1 momentista. Voimassa olevan 1 momentin kolmannen virkkeen mukaan yksi jäsen voi hylätä tai jättää tutkimatta ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen, jos korkein oikeus on jo aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimatta samaa asiaa koskevan hakemuksen eikä uuden hakemuksen tueksi esitetä merkityksellistä uutta aineistoa eli uusia seikkoja tai todisteita. Esityksessä ehdotetaan 31 luvun 19 §:ksi säännöstä, jonka mukaan asianosainen saisi käyttää kutakin ylimääräistä muutoksenhakukeinoa samassa asiassa vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen. Nyt kysymyksessä olevan kohdan mukaan korkein oikeus olisi toimivaltainen yksijäsenisenä käsittelemään ja ratkaisemaan ehdotetussa 31 luvun 19 §:ssä tarkoitettua samassa asiassa tehdyn uuden hakemuksen, jos se jätetään tutkimatta.

Momentin 2 ja 3 kohdat olisivat uusia säännöksiä. Momentin *2 kohdan* mukaan yksi jäsen voisi jättää tutkimatta tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt kelpoisuusvaatimukset täyttävää asiamiestä tai avustajaa siten kuin

15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään. Momentin 3 kohdassa säädettäisiin, että yksi jäsen voisi käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan. Asioihin ei tällaisissa tapauksissa liity lainkaan oikeudellista harkintaa.

Kuten nykyisinkin, momentin 4 kohdan mukaan yksi jäsen voisi päättää välitoimesta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa. Kohtaan ehdotetaan lisättäväksi, että yksi jäsen voisi päättää myös ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä. Säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

10 a §. Uudessa pykälässä säädettäisiin, että korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen olisi toimivaltainen ratkaisemaan myös liitännäisvaatimukset toimivaltaansa kuuluvassa asiassa. Hovioikeuden osalta vastaava säännös on jo nykyisin 8 §:n 3 momentissa. Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voisi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset. Säännös mahdollistaisi, että yksi jäsen voisi tutkia ja ratkaista säännöksessä mainitut liitännäisvaatimukset, jotka liittyvät hänen yksin tutkimaansa ja ratkaisemaansa pääasiaan.

11 §. Voimassa olevan pykälän mukaisesti tuomioistuimen monijäsenistä kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan vastaavin perustein vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että asiat, jotka kokoonpanosääntelyn johdosta olisivat käsiteltävissä käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa, voitaisiin siirtää kahden lainoppineen jäsenen käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. Laajassa asiassa voitaisiin turvata päätösvallan säilyminen yllättävistä esteistä huolimatta ottamalla kokoonpanoon toinen jäsen. Tällaista kokoonpanoa voitaisiin hyödyntää myös koulutuksellisessa tarkoituksessa. Kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari.

Mahdollisissa äänestystilanteissa sovellettaviksi tulisivat 23 luvun ja ROL 10 luvun säännökset äänestämisestä.

5 luku Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §. Pykälässä säädetään puutteellisen haastehakemuksen täydentämisestä. Voimassa olevan pykälän 1 momentissa säädetään, että jos haastehakemus on puutteellinen, kantajaa on kehoitettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Säännöksen alkuperäisten esitöiden mukaan täydennyskehotuksen antaminen tulee kysymykseen muun ohella silloin, jos kantajan vaatimusta ja sen perusteita ei ole ilmoitettu haastehakemuksessa niin selvästi, että vastaaja voi antaa yksilöidyn vastauksen (HE 15/1990 vp s. 53). Vuonna 2003 voimaan tulleella lainmuutoksella kynnystä täydennyskehotuksen antamiseen hieman korotettiin (HE 32/2001 vp s. 32). Lainmuutoksen esitöissä todettiin, että erityisesti vaatimusten perusteiden puuttuminen tai niiden huomattava epäselvyys olisi jatkossakin yleensä aina riittävä aihe täydennyspyyntöön (HE 32/2001 vp s. 32).

Selvyyden vuoksi momenttia täydennettäisiin siten, että siinä mainittaisiin puutteellisen haastehakemuksen lisäksi nimenomaisesti myös epäselvä ja sekava haastehakemus. Ehdotetun säännöksen mukaan kantajaa olisi siten kehoitettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos hakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, että hakemuksen korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Epäselvällä tai seka-

valla haastehakemuksella tarkoitetaan haastehakemusta, jonka perusteella ei objektiivisesti arvioiden ole mahdollista ymmärtää, mitä kantaja vaatii ja millä perusteilla.

Täydennyskehotuksen sisältöä koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti. Kantajalle olisi ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

6 §. Pykälässä säädetään kanteen tutkimatta jättämisestä ja asian ratkaisemisesta vastausta pyytämättä. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan täydennettäväksi vastaavasti kuin edellä 5 §:n osalta ehdotetaan. Jollei kantaja noudata täydennyskehotusta, kanne on voimassa olevan momentin mukaan jätettävä tutkimatta, jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuimien ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi. Perusteisiin jättää kanne tutkimatta lisättäisiin, että haastehakemus on niin epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi.

Säännös tulisi sovellettavaksi tyypillisesti silloin, kun haastehakemuksen sekavuuden perusteella voidaan arvioida, ettei ilman lainopillista avustajaa prosessaava kantaja kykene tuomioistuimen prosessinjohtotoimien ohjaamaanakaan täydentämään ja korjaamaan haastehakemustaan sellaiseksi, että sen pohjalta asian mielekäs käsittely olisi mahdollinen.

Momentista poistettaisiin vaatimus siitä, että tutkimatta jättäminen on tehtävä heti. Voimassa olevan pykälän esitöissä (HE 15/1990 vp s. 54) todetaan, että pykälä on sijoitettu lukuun siten, että se liittyy lähinnä oikeudenkäynnin aloittamiseen. Esitöiden mukaan säännös voi kuitenkin tulla sovellettavaksi myös myöhemmin valmistelussa. Kanne voidaan jättää tutkimatta esimerkiksi vastaajan vastauksen jälkeen. Jatkossakin tuomioistuimen tulisi jättää kanne tutkimatta heti, kun tutkimatta jättämisen edellytykset ovat selvillä.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteeton. Momentista ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana vaatimus siitä, että kanne on hylättävä ”haastetta antamatta heti”. Asiallisesti momenttia ei muutettaisi. Voimassa olevan luvun 8 §:n mukaan tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jollei kannetta ole 6 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty. Mainitusta 8 §:stä siten ilmenee, että kanne voidaan nyt kysymyksessä olevan pykälän mukaisesti hylätä haastetta antamatta.

15 d §. Pykälään ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Pykälän sanamuoto yhdenmukaistettaisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä säädettäväksi ehdotettavan 12 luvun 8 §:n kanssa ja siitä poistettaisiin tarpeettomana tarkoituksenmukaisuusharkintaan liittyviä määräyksiä. Valmisteluistunnon osalta ei kuitenkaan edellytetä näköyhteyttä. Kuten nykyisinkin, riittävää on, että valmisteluistuntoon osallistuvilla on keskenään puheyhteys.

6 luku Riita-asian pääkäsittely

11 §. Pykälässä säädetään siitä, milloin asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely. Pykälän *1 momentin* voimassa olevan pääsäännön mukaan uusi pääkäsittely tulee toimittaa, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että pääkäsittelyn lykkäämisen aikaraja nostetaan 14 päivästä 30 päivään. Lykkäämisen aikaraja olisi siten sama kuin rikosasioissa (ROL 6:11.1). Pykälässä tarkoitettuun lykkäysaikaan ei edelleenkään laskettaisi sitä aikaa, jonka käsittely on ollut 5 §:n 2 momentin nojalla keskeytyneenä. Muutoinkin lykkäysajan laskemisessa noudatettavia periaatteita ei muutettaisi.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteista, jolloin uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 1 momentissa säädetyn ajan. Voimassa olevan säännöksen mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan katsoa toteutuvan.

Momenttiin ehdotetaan tehtäväksi kolme muutosta. Ensinnäkin säännökseen ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos siten, että säännöksessä mainittu aikaraja vastaisi 1 momenttiin tehtäväksi ehdotettua muutosta eli 30 päivän aikarajaa.

Toiseksi momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että asiassa ei tarvitsisi toimittaa uutta pääkäsittelyä myöskään, jos sitä asian laajuuden perusteella tai muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana.

Edelleen aina kuitenkin edellytettäisiin, että pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Kuten nykyisinkin, käsittelyn keskittämisen toteutumista arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota lykkäysten ja keskeytysten yhteisvaikutukseen.

Ehdotetulla säännöksellä ei ole tarkoitus muuttaa pääsääntöä siitä, että asia on käsiteltävä yhdessä yhtäjaksoisessa pääkäsittelyssä ilman lykkäyksiä. Pääkäsittelyn toimittaminen keskitetysti edellyttää, että pääkäsittely silloinkin, kun se muodostuu eri oikeudenkäyntitilaisuuksista, toimitetaan mahdollisimman yhtäjaksoisesti ja vain lyhyin keskeytyksin tai lykkäyksin.

Kolmanneksi momentin ehdoton määräaika uuden pääkäsittelyn toimittamiselle ehdotetaan poistettavaksi. Voimassa olevan säännöksen mukaan uusi pääkäsittely on toimitettava aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää.

Säännöksen poistaminen ei tarkoittaisi, että tuomioistuimet voisivat lykätä asian käsittelyä määräämättömän ajan. Yksiselitteisesti ei ole kuitenkaan ratkaistavissa, kuinka pitkän ajan pääkäsittely voisi olla lykättynä niin, että keskitetyn pääkäsittelyn tarkoituksen voidaan katsoa toteutuvan. Säännöksen poistaminen mahdollistaisi poikkeustapauksissa tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan. Tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan kuulla asiassa asianosaisia ja perustella asiaa koskeva päätöksensä oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n 2 momentin mukaisesti.

Pykälän säännöksiä joustavoitettaisiin, jotta laajat ja pitkät oikeudenkäynnit olisivat käsiteltävissä tarkoituksenmukaisesti. Muutoksilla mahdollistettaisiin aiempaa paremmin muun muassa laajan asian käsittelyn jaksottaminen asiakokonaisuuksiin ja tuomioluonnoksen laatiminen välittömästi asiakokonaisuudesta esitetyn oikeudenkäyntiaineiston jälkeen. Tämän voidaan katsoa edistävän oikeudenkäynnin välittömyyttä.

12 luku Asianosaisista

8 §. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 8 § rikosprosessiuudistuksen yhteydessä kumotun pykälän tilalle. Pykälässä säädettäisiin riita-asian asianosaisen osallistumisesta oikeudenkäynnin suulliseen käsittelyyn kuva- ja ääniyhteyden välityksellä. Pykälän edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko ”Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen”. Voimassa olevan 17 luvun 52 §:n nojalla riita-asian asianosaista voidaan kuulla etäyhteyden välityksellä todistelutarkoituksessa. Voimassa olevassa laissa ei sen sijaan ole säännöksiä riita-asian asianosaisen osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muilta osin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna.

Pykälän 1 momentin nojalla riita-asian asianosainen saisi osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Suostumukselta ei edellytettäisi määrämuotoa. Säännöksen mukainen osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen edellyttäisi sekä puhe- että näköyhteyttä. Pelkästään puhelimitse tapahtuva osallistuminen ei olisi säännöksen mukaan mahdollista.

Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa etäyhteyden välityksellä sovellettaisiin jatkossakin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää. Poissuljettua ei olisi, että asianosaista kuultaisiin todistelutarkoituksessa hänen henkilökohtaisesti läsnä ollen ja muutoin hän osallistuisi oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksin.

Pääkäsittelyyn osallistumisen lisäksi säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi silloin, kun asianosainen osallistuu pääkäsittelyn ulkopuolella järjestettävään todistelumenettelyyn. Säännöstä ei sovellettaisi valmisteluistuntoihin, joiden osalta etäyhteyden käyttämisestä säädettäisiin jatkossakin erikseen 5 luvun 15 d §:ssä. Tästä soveltamisalan rajauksesta säädettäisiin pykälän 5 momentissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että riita-asiassa asianosaisen laillinen edustaja voisi osallistua suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, jos 1 momentissa säädetyt edellytykset täyttyisivät.

Ehdotetun momentin mukaan 1 momentissa säädetyillä edellytyksillä myös asianosaisen oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies voisi osallistua käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, jos hänen päämiehensä tähän suostuu. Sekä asianosaisen että hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai -asiamiehensä olisi mahdollista osallistua teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen suulliseen käsittelyyn. Heidän ei välttämättä tarvitsisi olla samassa etäyhteyspaikassa. Mahdollista olisi myös, että toinen heistä olisi läsnä henkilökohtaisesti suullisessa käsittelyssä ja toinen videoyhteyden välityksin. Avustaja ja päämies voisivat asiasta sopia keskenään, mutta päämiehen olisi aina suostuttava etäyhteyteen sekä omalta että avustajansa osalta. Etäyhteyden käyttäminen olisi kuitenkin aina tuomioistuimen harkinnassa.

Pykälän 3 momentin mukaisesti luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidettäisiin myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa. Siten indispositiivisen riita-asian vastaaja, jota luvun 6 §:n 4 momentin nojalla on aina kehotettava saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla, voisi osallistua pääkäsittelyyn myös videoyhteyden välityksellä.

Pykälän 4 momentin nojalla, mikäli osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen tapahtuisi toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona, sovellettaisiin tämän luvun säännöksiä kutsuista, pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista. Mikäli asianosainen osallistuisi käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen muualla kuin säännöksessä mainituissa paikoissa, ei häntä olisi mahdollista kutsua sakon uhalla eikä käytettävissä olisi muutkaan luvussa tarkoitetut pakkokeinot.

Pykälän 5 momentissa ehdotetaan säädettäväksi soveltamisalan poikkeuksesta, jonka mukaisesti säännöstä ei sovellettaisi suullisen valmistelun istuntoon. Valmisteluistunnon pitämisestä etäyhteyden välityksellä riita-asiassa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §. Pykälän 2 momentin viittaussäännös korjattaisiin. Säännöksessä tarkoitettua todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä, eikä enää 36 §:ssä.

26 luku Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

18 §. Voimassa olevan pykälän *1 momentin* mukaan valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään sillensä. Esityksessä ehdotetun 20 §:n 1 momentin mukaan valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsutun rikosasian vastaajan valitusta ei voitaisi jättää sillensä, jos vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen. Ehdotuksen mukaan tällöin olisi meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään eli pääkäsittely saataisiin toimittaa, milloin siihen olisi syytä, ja asia ratkaista rikosasian vastaajan poissaolosta huolimatta. Tämän vuoksi nyt kysymyksessä olevaa momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi sen tilanteen osalta, jossa valittajana on rikosasian vastaaja ja hänet määrätään valittajana saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti. Tällainen valittaja kutsuttaisiin pääkäsittelyyn uhalla, että valitus jätetään sillensä, jos hän ei saavu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti eikä asiamiehen edustamana, ja lisäksi uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta, jos hän käyttää sijastaan asiamiestä.

20 §. Voimassa olevan pykälän *1 momentin* mukaan valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä, jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä. Tuomioistuimeen henkilökohtaisesti saapumaan määrätty asianosainen, joka käyttää asiamiestä sijastaan, vaikka hänellä ei ole laillista estettä, katsotaan 12 luvun 29 §:n mukaan poisjääneeksi.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi valittajana olevan rikosasian vastaajan osalta. Momenttiin lisättäisiin, että jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa olisi meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään. Tällöin ei sovellettaisi, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään. Rikosasian vastaajan valitusta ei siten voitaisi hänen henkilökohtaisesta poissaolostaan huolimatta jättää osaksikaan sillensä, jos hän on lähettänyt sijaansa asiamiehen.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2015:14 todennut Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten ratkaisun *Neziraj v. Saksa* (8.11.2012) osoittavan, että rikosasian vastaajan oikeus puolustautua asiamiehensä avulla on ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 c kohdan vaatimusten kannalta sellainen oikeusturvatae, josta seuraa este käyttää vastaajan henkilökohtaisen poissaolon seuraamuksena sitä, että hänen valituksensa jätetään sillensä. Valittajan perusteetonkaan poissaolo ei saa estää rikosasian vastaajan valituksen käsittelemistä, jos hänen asiamiehensä on tullut paikalle puolustautumista jatkaakseen. Tämä koskee myös tilanteita, joissa vastaajan henkilökohtaista kuulemista pidetään hänen valituksensa käsittelemisen kannalta välttämättömänä.

Ehdotetun momentin mukaan asiassa olisi meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään. Hovioikeus saisi, jos se katsoisi siihen olevan syytä, toimittaa pääkäsittelyn ja ratkaista asian valittajana olevan rikosasian vastaajan henkilökohtaisesta poissaolosta huolimatta. Pääkäsittely voitaisiin toimittaa vastaajan henkilökohtaisesta poissaolosta huolimatta, jollei asian ratkaiseminen edellyttäisi vastaajan kuulemista todistelutarkoituksessa. Lähtökohtana on, että hovioikeudella tulee olla yhtä hyvät edellytykset arvioida suullista todistelua kuin käräjäoikeudella. Hovioikeus ei pääsääntöisesti voi arvioida todistelun uskottavuutta toisin kuin käräjäoikeus on tehnyt, jos todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan. Käräjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta tekemää ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi, vaikka käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei otettaisikaan uudelleen vastaan (OK 26:16). Jos vastaaja on tarkoituksellisesti jäänyt pois pääkäsittelystä, hänen voidaan katsoa luopuneen oikeudestaan tulla henkilökohtaisesti kuulluksi. Henkilökohtainen läsnäolo voi kuitenkin olla välttämätöntä silloin, kun vastaajan vastapuolen oikeuksien tai hovioikeuden ratkaisuedellytysten turvaaminen sitä edellyttää (ks. KKO 2011:30 kohta 14, KKO 2012:49 kohta 11 ja KKO 2015:14 kohta 50). Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu

vastaaja olisi jäänyt pois pääkäsittelystä, hovioikeuden olisi uudestaan arvioitava, onko vastaajan henkilökohtainen kuuleminen edelleen välttämätöntä. Hovioikeuden olisi keskusteltava pääkäsittelyn toimittamisesta ja vastaajan läsnäolon tarpeellisuudesta vastaajan asiamiehen ja muiden asianosaisten kanssa. Jollei vastaajan henkilökohtainen läsnäolo olisi asian ratkaisemiseksi välttämätöntä, voitaisiin toimittaa pääkäsittely, jossa vastaajaa edustaisi hänen asiamiehensä. Pääkäsittelyssä voitaisiin ottaa suullinen todistelu vastaan siltä osin kuin sen uskotavuuden arviointi ei edellyttäisi vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa. Tarvittaessa voitaisiin toimittaa suppea pääkäsittely, jossa kuullaan asianosaisia tai heidän asiamiehiään.

Ehdotettuun momenttiin lisättäisiin myös, että jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja olisi määrätty saapumaan pääkäsittelyyn sakon uhalla eikä hän sakon uhasta huolimatta saapuisi pääkäsittelyyn, hänelle voitaisiin asettaa korkeampi uhkasakko taikka hänet voitaisiin määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

31 luku Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään poikkeuksista 12 §:ään, jonka mukaan tuomion purkamista haetaan korkeimmalta oikeudelta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 1 a kohta. Lisättävän säännöksen nojalla tuomion purkamista voitaisiin hakea suoraan asian ratkaiselta tuomioistuimelta, jos on kyse pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamisesta.

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaan luvun 8 §:n 3 kohdan nojalla voidaan arvioida lainvoimaisen sakkotuomion purkamista myös pelkästään sakon rahamäärän osalta (ks. KKO 2016:83, KKO 2009:2 ja KKO 2004:9). Lainvoimainen tuomio voidaan siten purkaa syytetyn eduksi sakon rahamäärän osalta silloin, jos vedotaan seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole aiemmin esitetty, ja sen esittäminen todennäköisesti olisi johtanut alhaisempaan päiväsakon rahamäärään. Rikoslain 2 a luvun 2 §:n 3 momentin nojalla päiväsakon rahamäärä vahvistetaan ensisijaisesti viimeksi toimitetun verotuksen perusteella. Jos tulot ovat olennaisesti muuttuneet viimeksi toimitetun verotuksen jälkeen, ne voidaan arvioida muun saatavan selvitäksen perusteella. Ehdotetun säännöksen nojalla vastaaja voisi siten hakea tuomion purkamista päiväsakon rahamäärän osalta käräjäoikeudelta esimerkiksi tilanteessa, jossa päiväsakon rahamäärä on käräjäoikeudessa vahvistettu verotustietojen perusteella, mutta vastaajan tulot ovat käräjäoikeuden tuomion antamisen aikana olleet olennaisesti alhaisemmat. Tarkoituksenmukaista ei ole, että tuomion purkamista tällaisella lähinnä teknisluonteisella perusteella haettaisiin korkeimmalta oikeudelta silloin, kun kysymys on alemman oikeuden tuomitseman päiväsakon rahamäärän oikaisemisesta.

19 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi moninkertaisten ylimääräistä muutoksenhakua koskevien hakemusten rajoittamisesta.

Korkein oikeus voisi jättää ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen tutkimatta, jos asianosainen uudelleen samassa asiassa kantelisi tuomiovirheestä, hakisi tuomion purkamista tai hakisi menetetyn määrärajan palauttamista eikä asiaa olisi erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen. Ehdotetun 2 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisesti tutkimatta jättämisestä voitaisiin tällöin päättää korkeimmassa oikeudessa yhden jäsenen kokoonpanossa.

Lähtökohtana olisi, että kutakin ylimääräisen muutoksenhaun keinoa eli tuomiovirhekanfeltua, tuomion purkua ja menetetyn määrärajan palauttamista saisi käyttää vain kerran samassa asiassa. Yhden asianosaisten tekemä hakemus ei estäisi muita asianosaisia hakemasta ylimääräistä muutoksenhakua samassa asiassa.

Samassa asiassa tehtyjen ylimääräistä muutoksenhakua koskevien hakemusten tutkittavaksi ottaminen ei perustuisi siihen, onko uudessa hakemuksessa esitetty uusia todisteita tai muita perusteita kuin aikaisemmin. Ylimääräistä muutoksenhakua haetaan käytännössä hakemuksilla, joissa esitetään lisää perusteita tai niitä täsmennetään esittämällä uusia todisteita. Säännönmukaisesti näillä ei kuitenkaan ole merkitystä ja muutoksenhakemukset hylätään.

Samassa asiassa tehty uusi ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus voitaisiin kuitenkin tutkia, jos esimerkiksi hakijan oikeusturva välttämättä vaatii asian tutkimista uudelleen tai ensimmäisen hakemuksen hylkääminen havaitaan virheelliseksi.

1.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku Syytteen vireillepanosta

10 a §. Pykälään ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Pykälän sanamuoto yhdenmukaistettaisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä säädettäväksi ehdotettavan 8 luvun 13 §:n kanssa ja sen sanamuotoa lyhennettäisiin. Valmisteluistunnon osalta ei kuitenkaan edellytetä näköyhteyttä. Kuten nykyisinkin, riittävää on, että valmisteluistuntoon osallistuvilla on keskenään puheysteys.

5 a luku Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §. Voimassa olevan pykälän *1 momentin 4 kohdan* mukaan kirjallisen menettelyn käyttäminen edellyttää, että asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista.

Kohdan sanamuotoa muutettaisiin siten, että asia voitaisiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos asianomistaja olisi ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuisi asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä. Ehdotettu sanamuoto vastaisi 1 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohtaa, joka koskee tuomioesityksen tekemistä asian käsittelemiseksi 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Kuten nykyisinkin, kirjallisen menettelyn edellytyksenä olisi asianomistajan suostumus, joka voitaisiin antaa esitutkinnassa tai myöhemmin. Esitutinnan jälkeen annettavalta suostumukselta ei kuitenkaan enää edellytettäisi kirjallista muotoa. Asiaa käsittelevä tuomari voisi siten tarvittaessa myös puhelimitse tiedustella asianomistajan suostumusta kirjalliseen menettelyyn.

Kohtaa lisäksi täydennettäisiin siten, että asianomistajan suostumusta ei tarvittaisi siinä tapauksessa, että asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa. Vaatimuksella tarkoitettaisiin niin yksityisoikeudellisia vaatimuksia kuin rangaistusvaatimusta. Tällainen asianomistajan esitutkinnassa ilmoittama kanta lähtökohtaisesti sitoo häntä (KKO 2002:12).

2 §. Pykälän *1 momenttiin* sisältyy säännös siitä, että vastaajan on tuomioistuimen määräämässä ajassa ilmoitettava käräjäoikeudelle tunnustamisestaan ja suostumuksestaan kirjalliseen menettelyyn. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että kyseinen ilmoitus tulisi tehdä 14 päivän kuluessa tiedoksiannosta.

Nykyisinkään tuomioistuimet eivät käytännössä ole asettaneet määräaikaakaan jokaisessa yksittäisessä tapauksessa erikseen. Ehdotettu muutos kuitenkin keventäisi menettelyä erityisesti käytettäessä ns. syyttäjähäastetta. Kun määräajasta säädettäisiin laissa, syyttäjän ei tarvitsisi sitä häastetta antaessaan erikseen selvittää. Voidaan myös olettaa, että jos suostumusta ei mainit-

tuna aikana ilmoiteta, vähenee ajan myötä todennäköisyys siitä, että ilmoitus tehtäisiin myöhemmin kuin mainittuna aikana.

Määräaika olisi ohjeellinen tuomioistuimen kannalta. Myös määräajan jälkeen saapuva ilmoitus voitaisiin ottaa huomioon ja asia käsitellä kirjallisessa menettelyssä, jos se olisi tuomioistuimen töiden järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaista.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että haasteen ja haastehakemuksen tiedoksiannon yhteydessä vastaajalle on annettava tieto syyttäjän haastehakemuksessa esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä. Säännöksellä varmistettaisiin, että vastaaja saisi tietää vaaditun seuraamuksen lajin ja määrän ja hän voisi ottaa tämän huomioon arvioi-
nessaan suostumustaan kirjalliseen menettelyyn.

Jo nykyisin yleinen käytäntö on, että syyttäjät ilmoittavat haastehakemuksessa vaatimansa rangaistuksen lajin ja määrän esimerkiksi ilmaisemalla ”vähintään X päiväsakkoa”. Jatkossa syyttäjän tulisi seuraamuskannanotossaan ilmoittaa näkemyksensä ainakin rangaistuksen enimmäismäärästä. Syyttäjä voisi myös ilmoittaa sekä rangaistuksen vähimmäismäärän että enimmäismäärän eli sen, missä haarukassa rangaistuksen tulisi olla. Muissa vastaajalle annettavissa asiakirjoissa ei seuraamuskannanottoa olisi tarpeen toistaa.

Tuomioistuin ei olisi sidottu syyttäjän rangaistusvaatimukseen, vaan voisi tuomita myös vaadittua ankaramman rangaistuksen. Jos kuitenkin tuomioistuin katsoisi, että asiassa tulisi tuomita syyttäjän esittämää ankarampi rangaistus, vastaajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämä velvollisuus olisi riippumatta siitä, pysyisikö tuomioistuin syyttäjän esittämässä rangaistuslajissa vai muuttuisiko rangaistuslaji ankarammaksi. Tämä vastaisi jo nykyisin noudatettavaa menettelytapaa.

3 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *4 momentti*, jonka mukaan suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovellettaisiin, mitä ehdotetussa 8 luvun 13 §:ssä säädetään. Säännös olisi informatiivinen, koska 8 luvun 13 §:ään ehdotetaan otettavaksi yleissäännös teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä suullisessa käsittelyssä, jollainen myös kirjallisen menettelyn suullinen kuuleminen on.

5 §. Voimassa olevan pykälän mukaan vastaajaa ei voida tuomita kirjallisessa menettelyssä kuutta kuukautta ankarampaan rangaistukseen varaamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Jos käräjäoikeus harkitsee sen tarpeelliseksi, vastaajalle tulisi kuitenkin varata tilaisuus suullisen lausuman antamiseen voimassa olevan 3 §:n nojalla. Suullinen kuuleminen voisi jatkossakin olla tarpeen esimerkiksi sen vuoksi, että syntyy epäily tunnustuksen aitoudesta tai siitä, onko vastaaja ymmärtänyt tunnustamisen tai suostumuksen merkityksen asiassa. Suullinen kuuleminen voisi olla tarpeen myös rangaistuksen ankaruuden perusteella. (ks. HE 271/2004 s. 48).

Ehdotus vastaa 8 luvun 12 §:ään ehdotettua muutosta siltä osin, että myös mainitussa pykälässä tarkoitettua poissaolokäsittelyssä vastaaja voitaisiin jatkossa tuomita kirjallisella suostumuksellaan nykyisen kuuden kuukauden sijasta enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen.

6 luku **Pääkäsittelystä**

7 §. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistettaisiin viittaus oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ään. Esityksessä ehdotetaan, että asianomistajan osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muilta osin kuin hänen antaessaan kerto-

musta todistelutarkoituksessa säädettäisiin uudessa 8 luvun 13 §:ssä. Momentissa säädettäisiin yhä, että asianomistaja voisi osallistua oikeudenkäyntiin muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään.

11 §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaavat asialliset muutokset kuin oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 11 §:n 2 momenttiin. Harkittaessa tarvetta uuden pääkäsittelyn toimittamiseen, voitaisiin asian laadun lisäksi ottaa huomioon myös asian laajuus tai muu erityinen syy. Lykkäysten yhteenlasketulle ajalle asetettu ehdoton 60 päivän aikaraja ehdotetaan myös poistettavaksi. Tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan kuulla asianosaisia ja perustella asiaa koskeva päätöksensä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 13 §:n 2 momentin mukaisesti. Perusteluiden osalta viitataan oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 11 §:n perusteluissa esitettyyn.

Pykälän 3 momentin mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään, jos lykkäys johtuu vastaajan mielentilän tutkimisesta. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos. Koska ehdoton aikaraja poistettaisiin 2 momentista, viitattaisiin 3 momentissa 1 momenttiin. Säännös olisi poikkeus 1 momentin pääsääntöön.

7 luku Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §. Pykälässä säädetään puutteellisen haastehakemuksen täydentämisestä asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi vastaavasti kuin edellä haastehakemuksen täydentämistä riita-asiaa koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n 1 momentin osalta ehdotetaan. Momentissa mainittaisiin puutteellisen haastehakemuksen lisäksi nimenomaisesti myös epäselvä ja sekava haastehakemus. Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, asianomistajaa olisi kehotettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos se on valmistelun jatkamiseksi tarpeen. Täydennyskehotuksessa olisi ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

5 §. Pykälässä säädetään kanteen tutkimatta jättämisestä ja asian ratkaisemisesta haastetta antamatta. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi vastaavasti kuin edellä 4 §:n ja riita-asioita koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin osalta ehdotetaan. Jollei asianomistaja noudata täydennyskehotusta, kanne on voimassa olevan momentin mukaan jätettävä tutkimatta, jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi. Perusteisiin jättää kanne tutkimatta lisättäisiin, että haastehakemus on niin epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Momentista poistettaisiin lisäksi vaatimus siitä, että tutkimatta jättäminen on tehtävä heti. Perusteluiden osalta viitataan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin perusteluihin.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton. Momentista ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana vaatimus siitä, että kanne on hylättävä ”haastetta antamatta heti”. Asiallisesti momenttia ei muutettaisi. Voimassa olevan luvun 6 §:n mukaan tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jollei kannetta ole 5 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty. Mainitusta 6 §:stä siten ilmenee, että kanne voidaan nyt kysymyksessä olevan pykälän mukaisesti hylätä haastetta antamatta.

14 a §. Pykälään ei ehdoteta tehtäväksi asiallista muutosta. Pykälän sanamuoto yhdenmukais-tettaisiin teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä säädettyväksi ehdotetun 8 luvun 13 §:n kanssa ja sen sanamuotoa lyhennettäisiin. Valmisteluistunnon osalta ei kuitenkaan edellytetä näköyhteyttä. Kuten nykyisinkin, riittävää on, että valmisteluistuntoon osallistuvilla on keske-nään puheyyhteys.

8 luku Asianosaisista

3 §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään vangitun vastaajan läsnäolosta pääkäsittelyssä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otettaisiin säännökset rikosasian vastaajan läsnäolosta pääkäsittelyssä myös muun kuin vangittuna olevan vastaajan osalta. Lisäksi voi-massa olevia säännöksiä vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta pääkäsittelyssä lievennettäisiin.

Pykälän 1 momenttiin otettaisiin voimassa olevaa oikeutta vastaava pääsääntö, jonka mukaan vastaajan rangaistukseen tuomitseminen edellyttää, että häntä on oikeudenkäynnin aikana kuultu. Silloin kun asianosaisen ei tarvitse olla henkilökohtaisesti saapuvilla, pääsäännön mu-kaan asiamiehen on edustettava häntä (HE 82/1995 vp s. 111 ja 114). Ehdotetun momentin mukaan vastaajaa ei siten voitaisi tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai ellei häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä. Poikkeuksena tä-hän pääsääntöön ovat 11 ja 12 §:n säännökset asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta vastaajan poissaolosta huolimatta. Mainituissa pykälissä säädetyillä edellytyksillä asia voidaan ratkaista, vaikka vastaaja ei ole henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Asian ratkaiseminen 11 tai 12 §:n nojalla ei edellytä myöskään, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies.

Nykyisessä 13 §:n 1 momentissa oleva säännös velvollisuudesta kuulla vastaajaa henkilökoh-taisesti vankeusrangaistukseen tuomittaessa rajoitettaisiin koskemaan alaikäisiä vastaajia. Tätä koskeva säännös otettaisiin nyt kysymyksessä olevan pykälän 2 momenttiin. Muiden kuin ala-ikäisten vastaajien osalta myöskään vankeusrangaistukseen tuomitseminen ei jatkossa enää edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos vastaaja ei olisi henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, muissa kuin 11 ja 12 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa rangaistuksen tuomitseminen edellyttäisi kuitenkin, että häntä edustaisi pääkäsittelyssä asia-mies.

Ehdotetun pykälän 2 ja 3 momenttiin otettaisiin säännökset tilanteista, joissa vastaajalla olisi jatkossakin velvollisuus olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä.

Pykälän uuden 2 momentin mukaan vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuin katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Henkilökohtainen läsnäolo on tarpeen, jos vastaajaa on kuultava todistelutarkoituksessa. Myös esimerkiksi rangaistuksen mittaami-seen liittyvien olosuhteiden selvittäminen voi edellyttää samaa.

Voimassa olevan 13 §:n 1 momentissa oleva velvollisuus kuulla vastaajaa henkilökohtaisesti vankeusrangaistukseen tuomittaessa säilytettäisiin alaikäisen vastaajan osalta, koska nuorelle vastaajalle henkilökohtaisella läsnäololla pääkäsittelyssä voi olla kasvatuksellista vaikutusta. Tämän vuoksi momentissa säädettäisiin, että alle 18-vuotiasta vastaajaa ei voida tuomita van-keusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Pykälän uuteen 3 momenttiin otettaisiin säännökset vangitun vastaajan ja vakavasta rikoksesta syytetyn muun kuin vangitun vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolosta pääkäsittelyssä. Kuten

voimassa olevassa pykälässä säädetään, vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos hän on syytteessä tarkoitetun rikoksen johdosta vangittuna. Ehdotetun momentin mukaan vastaajan olisi oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä myös, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, vaikka hän ei olisi rikoksen johdosta vangittuna. Momentin säännös muun kuin vangitun vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolosta pääkäsittelyssä koskisi vain käräjäoikeuden pääkäsittelyä.

Pääsääntönä momentissa tarkoitetuissa tilanteissa olisi vastaajan henkilökohtainen läsnäolo, josta voitaisiin tuomioistuimen tapauskohtaisella harkinnalla poiketa. Tuomioistuin voisi päättää, ettei vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Tuomioistuin voisi esimerkiksi päättää, että vastaajan olisi oltava paikalla syytettä ensimmäistä kertaa käsiteltäessä, jolloin vastaajaa kuultaisiin asian selvittämiseksi, mutta myöhemmissä istunnoissa vastaajaa voisi edustaa asiamies.

11 §. Pykälässä säädetään asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta rikosasian vastaajan poissaolosta huolimatta. Pykälän *1 momentin* sanamuotoa täydennettäisiin siten, että siitä ilmenisi, että pykälä sisältää poikkeuksen 3 §:n läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä koskeviin säännöksiin.

12 §. Pykälässä säädetään asian tutkimisesta ja ratkaisemisesta rikosasian vastaajan poissaolosta huolimatta silloin, kun vastaaja on tuomioistuimelle ilmoittanut suostuvansa siihen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että vastaaja voitaisiin tällöin tuomita nykyisen kuuden kuukauden sijasta enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen. Enimmäisrangaistus olisi sama kuin 5 a luvun kirjallisessa menettelyssä. Lisäksi pykälän sanamuotoa täydennettäisiin siten, että siitä ilmenisi, että pykälä sisältää poikkeuksen 3 §:n läsnäolovelvollisuutta pääkäsittelyssä koskeviin säännöksiin. Muilta osin pykälää ei muutettaisi.

Kuten nykyisinkin, tuomioistuimen on tarkoin harkittava, voidaanko rikosasia tyydyttävästi selvittää vastaajan poissaolosta huolimatta. Tuomioistuimen harkintavelvollisuus korostuu sitä enemmän, mitä ankarammasta rangaistuksesta on kysymys.

13 §. Pykälän edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko ”Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen”. Voimassa olevasta pykälästä poistettaisiin sääntely vastaajan kuulemisesta vankeusrangaistukseen tuomittaessa. Vastaajan kuulemisesta rangaistukseen tuomittaessa ehdotetaan jatkossa säänneltäväksi luvun 3 §:ssä. Nykyisen pykälän tilalle otettaisiin säännökset asianosaisen osallistumisesta oikeudenkäyntiin kuva- ja ääniyhteyden välityksellä. Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n mukaan vastaajaa ja asianomistajaa voidaan kuulla etäyhteyden välityksellä todistelutarkoituksessa. Asianomistajan osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna säädetään nykyisin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:ssä. Voimassa olevassa laissa ei sen sijaan ole säännöksiä vastaajan osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Voimassa olevassa laissa ei myöskään ole säännöksiä syyttäjän osallistumisesta oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikosasian asianosainen saisi osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja jos tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Säännös koskisi niin vastaajaa, asianomistajaa kuin syyttäjääkin. Suostumukselta ei edellytettäisi määrämukotoa. Tuomioistuimen arvioidessa menettelyn soveliaisuutta huomioon tulisi ottaa vastaajan ja syyttäjän osalta syytteessä esitetyn teon vakavuus ja käsiteltävän asian tärkeä julkinen intressi. Säännöksen mukainen osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen edellyttäisi sekä

puhe- että näköyhteyttä. Pelkästään puhelimitse tapahtuva osallistuminen ei olisi säännöksen mukaan mahdollista.

Säännöstä ei sovellettaisi 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Säännöstä ei sovellettaisi myöskään valmisteluistuntoihin, joiden osalta etäyhteyden käyttämisestä säädetäisiin jatkossakin erikseen. Nämä soveltamisalan rajaukset otettaisiin pykälän 5 momenttiin. Muilta osin säännöstä voitaisiin soveltaa kaikkiin suullisiin käsittelyihin. Pääkäsittelyyn osallistumisen lisäksi säännöstä voitaisiin siten soveltaa esimerkiksi silloin, kun asianosainen osallistuu kirjallisessa menettelyssä järjestettävään suulliseen kuulemiseen tai pääkäsittelyn ulkopuolella järjestettävään todistelumenettelyyn.

Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa etäyhteyden välityksellä sovellettaisiin jatkossakin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää. Poissuljettua ei olisi, että asianosaista kuultaisiin todistelutarkoituksessa hänen henkilökohtaisesti läsnä olleen ja muutoin hän osallistuisi oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että rikosasiassa myös vastaajan tai asianomistajan laillinen edustaja voisi osallistua suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, jos 1 momentissa säädetty edellytykset täyttyisivät.

Ehdotetun momentin mukaan 1 momentissa säädetyillä edellytyksillä vastaajan ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies voisi osallistua käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, jos hänen päämiehensä tähän suostuu. Sekä asianosaisen että hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai -asiamiehensä olisi mahdollista osallistua teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen suulliseen käsittelyyn. Heidän ei olisi välttämätöntä olla keskenään samassa etäyhteydenpaikassa. Mahdollista olisi myös, että toinen heistä olisi läsnä henkilökohtaisesti suullisessa käsittelyssä ja toinen videoyhteyden välityksin. Avustaja ja päämies voisivat asiasta sopia keskenään, mutta päämiehen olisi aina suostuttava etäyhteyteen sekä omalta että avustajansa osalta. Etäyhteyden käyttäminen olisi kuitenkin aina tuomioistuimen harkinnassa.

Pykälän 3 momentin mukaisesti luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidettäisiin myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa. Esimerkiksi käsiteltävänä olevan rikoksen johdosta vangittuna oleva vastaaja voisi osallistua pääkäsittelyyn myös videoyhteyden välityksellä.

Pykälän 4 momentin mukaisesti, mikäli osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen tapahtuisi toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona, sovellettaisiin tämän luvun säännöksiä kutsuista, pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista. Mikäli asianosainen osallistuisi käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen muualla kuin säännöksessä mainituissa paikoissa, ei häntä olisi mahdollista kutsua sakon uhalla eikä käytettävissä olisi muuta luvun pakkokeinoja.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin säännöksen soveltamisalan poikkeuksista. Säännöstä ei sovellettaisi 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Asianosaisten osallistumista tunnustamisoikeudenkäyntiin ei siten voisi järjestää etäyhteyden välityksellä. Säännöstä ei sovellettaisi myöskään suullisen valmistelun istuntoon. Valmisteluistunnon pitämisestä etäyhteyden välityksellä säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

1.3 Esitutkintalaki

10 luku Esitutinnan päättäminen

2 a §. *Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksianto varten.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 2 a §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että syyttäjä voisi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten. Epäilty voitaisiin velvoittaa esitutinnan päätyttyä olemaan saapuvilla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva aika. Kysymys ei siis olisi läsnäolovelvollisuudesta esitutkinnassa, mistä säädetään 6 luvussa.

Pykälän 2 momentin nojalla epäiltyä saataisiin pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Syyttäjän määräyksestä epäilty olisi velvollinen pysymään paikalla tiedoksianto varten ja, jollei hän vapaaehtoisesti noudattaisi määräystä, hänen poistumisensa voitaisiin 2 momentin nojalla estää. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja säilytyspaikasta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (841/2006).

Mikäli säännöksen mukaisesti rikoksesta epäillyn poistuminen jouduttaisiin estämään, tulisi asiasta tehdä asianmukainen kirjaus poliisiasiajn tietojärjestelmään. Esitutkinnasta poistumisen osalta valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri on kiinnittänyt huomiota pakkokeinon käytön asianmukaiseen kirjaamiseen (ratkaisu 16.5.2008, dnro 993/1/06). Käytössä olleesta selvityksestä ei ilmennyt, että kuulusteltava olisi ollut aikeissa poistua poliisilaitokselta kesken kuulustelujen.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedoksianto olisi toimitettava viipymättä. Epäilyllä olisi oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä. Säännöksen ehdoton kuuden tunnin aikaraja laskettaisiin esitutinnan päättämisestä. Tästä syystä esitutkintaviranomaisen tulisi pykälän soveltamistilanteissa tehdä merkintä esitutinnan päättämisestä poliisiasiajn tietojärjestelmään (Patja).

Ehdotetun pykälän soveltaminen edellyttää käytännössä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyötä siten, että syyteharkinta voidaan toteuttaa välittömästi esitutinnan antaessa siihen edellytykset. Tarvittaessa on huolehdittava siitä, että haastehakemus voidaan myös kääntää epäilylle tulkin avulla paikallapysymisvelvoitteen aikarajan puitteissa.

1.4 Laki sakon täytäntöönpanosta

30 §. Voimassa olevan 3 momentin mukaan maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuulluksi. Momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että asian käsittelyssä voitaisiin käyttää myös teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Sekä maksuvelvollinen että syyttäjä voisivat siten osallistua asian käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Muilta osin momenttia ei ehdoteta muutettavaksi.

31 §. Pykälässä säädetään muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian lykkäämisestä. Pykälän 1 momentista poistettaisiin nykyinen 1 kohta, jonka mukaan asiaa voidaan lykätä sakon maksamista varten. Asian lykkäämiselle tällä perusteella ei olisi enää tarvetta, koska ehdotetun 36 §:n mukaan maksuajan saaminen sakon maksamiseksi olisi jatkossa mahdollista muuntotuomion jälkeenkin.

Voimassa olevan momentin 2 ja 3 kohta siirtyisivät 1 ja 2 kohdaksi.

Pykälän 1 momentin muutosten takia *2 momenttia* muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin jatkossa 1 momentin 2 kohtaan.

36 §. Pykälässä säädetään muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymisestä. Pykälää muutettaisiin siten, että siihen lisättäisiin säännökset maksuajan myöntämisestä maksuvelvolliselle.

Pykälän *1 momentin* mukaan ennen muuntotuomion täytäntöönpanoon ryhtymistä Oikeusrekisterikeskuksen olisi lähetettävä maksuvelvolliselle maksukehotus sakon maksamiseksi. Maksukehotuksen lähettämisessä noudatettaisiin lain 7 §:ää. Maksukehotusta ei siten tarvitsisi lähettää, jos sitä voidaan aikaisemman täytäntöönpanon johdosta tai muusta syystä pitää ilmeisen tarpeettomana. Oikeusrekisterikeskus voisi myöntää maksuvelvolliselle maksuaikaa muunnettujen sakkojen maksamiseksi enintään kuusi kuukautta. Maksuajan myöntämisessä noudatettaisiin lain 14—18 §:n säännöksiä maksuajan myöntämisestä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin muuntorangaistuksen täytäntöönpanon hakemisesta. Ellei maksu tulisi kokonaisuudessaan suoritetuksi maksukehotuksen jälkeen tai myönnetyn maksuajan kuluessa, Oikeusrekisterikeskuksen tulisi ryhtyä muuntorangaistuksen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Vankeudeksi muunnetut sakot tulisi maksaa kokonaisuudessaan. Selvyyden vuoksi pykälässä säädettäisiin, että osittain suoritettut maksut palautettaisiin sakotulle.

Voimassa olevan pykälän 2 momentti, joka koskee etsintäkuuluttamista, siirtyisi *3 momentiksi*.

2 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

3.1 Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

Esityksessä ehdotetaan yleisten tuomioistuinten kokoonpanosäännösten keventämistä ja osin joustavoittamista.

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistui-
met, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 98 §:ssä säädetään tuomioistuinlaitoksen rakenteesta. Ylimpiä tuomioistui-
mista ja valtakunnan-
oikeutta lukuun ottamatta perustuslaissa ei ole säännöksiä tuomioistuinten kokoonpanosta. Perustuslain 100 §:n 2 momentin mukaan korkein oikeus on toimivaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa erikseen säädetä muuta jäsenmäärää.

Perustuslaissa ei siten aseteta erityisiä vaatimuksia käräjäoikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta tai lautamiesten osallistumisesta käräjäoikeuden päätöksentekoon. Esityksessä ei ehdoteta muiden kuin tuomareiden toimivallan laajentamista lainkäyttöasioissa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi asiaryhmittäin ne asiat, jotka korkein oikeus olisi toimivaltainen käsittelemään ja ratkaisemaan kevyemmässä kuin viiden jäsenen kokoonpanossa. Korkein oikeus olisi päätösvaltainen kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee jatko-

käsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Myös ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hake-mus voitaisiin yksimielisesti hyväksyä kolmen jäsenen kokoonpanossa. Valituslupa-asian kä-sittely kahden jäsenen sijasta yhden jäsenen kokoonpanossa rajattaisiin asioihin, joissa on sel-vää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä.

Ehdotettujen säännösten mukaan korkeimman oikeuden päätösvaltainen kokoonpano vaihteli-si asian laadun mukaan. Asia voitaisiin käsitellä säännönmukaista kevyemmässä kokoon-panossa vain selvissä asioissa, joissa kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen. Asianosaisen oikeusturvan sitä edellyttäessä asia tulisi siirtää laajempaan kokoonpanoon.

Kuten perustuslakivaliokunta on todennut (PeVL 53/2014 vp s. 3/II ja siinä viitattu PeVL 2/2006 vp s. 2/II), päätösvaltaisen kokoonpanon keventäminen käsittelyn asianmukaisuutta vaarantamatta mahdollistaa tuomioistuinten voimavarojen oikean kohdentamisen esimerkiksi vaativien ja vähemmän vaativien asioiden käsittelyyn.

3.2 Kirjallinen menettely

Esityksessä ehdotetaan eräitä lainsäädäntömuutoksia, joilla pyritään edistämään kirjallisen menettelyn käyttöä sellaisissa näytöllisesti selvissä asioissa, jotka soveltuvat tässä menettelys-sä käsiteltäviksi. Esityksessä ei sen sijaan ehdoteta kirjallisen menettelyn soveltamisalan laa-jentamista tai menettelyssä tuomittavan enimmäisrangaistuksen korottamista. Esityksessä eh-dotetut muutokset eivät ole ongelmallisia perustuslain vaatimusten kannalta.

3.3 Yhden kosketuksen periaate

Esityksessä ehdotetaan, että syyttäjän voisi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksiantamista varten enintään kuuden tunnin ajan. Jos epäilty ei vapaaehtoisesti noudattaisi määräystä, hänen poistumisensa voitaisiin estää.

Perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvataan oikeus henkilökohtaiseen vapauteen. Pykälän 3 momentin mukaan vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perus-tetta.

Oikeus vapauteen turvataan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa, joka sisältää yksityiskohtaisen ja tyhjentävän luettelon vapaudenriiston hyväksyttävistä perusteista. Artik-lan 1 b kohdan mukaan henkilö voidaan pidättää tai vangita lain nojalla, koska hän ei ole nou-dattanut tuomioistuimen laillista määräystä, tai jonkin lakimääräisen velvoitteen täyttämisen turvaamiseksi. Sopimusmääräys sisältää kaksi erillistä vapaudenriiston perustetta. Esityksessä ehdotetussa säännöksessä on kysymys kohdassa mainitusta jälkimmäisestä perusteesta, va-paudenriistosta jonkin lakimääräisen velvoitteen täyttämisen turvaamiseksi. Määräys oikeuttaa turvautumaan vapaudenriistoon vain tarkoituksessa pakottaa henkilö täyttämään velvollisuu-tensa, ei sanktiona velvollisuuden täyttämättä jättämisestä (Matti Pellonpää ym. Euroopan ih-misoikeussopimus 2012, s. 413).

Ehdotetulla säännöksellä voidaan katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttä-vät perusteet. Epäillyn velvollisuus pysyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa olisi tarkka ja konkreettinen velvoite, jonka vapaaehtoiseen täyttämiseen epäillyllä olisi mahdolli-suus. Säännöksen tarkoituksena olisi mahdollistaa asian saattaminen tuomioistuimen tutkitta-vaksi ja rikosvastuun toteutuminen. Epäilty saataisiin pitää lukitussa tilassa vain, jos se olisi välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Kysymys olisi lyhytaikaisesta vapaudenmene-

tyksestä, jonka ehdoton takaraja olisi kuusi tuntia esitutinnan päättymisestä. Epäilyllä olisi oikeus poistua haasteen tiedoksiantamisen jälkeen, joka olisi tehtävä viipymättä.

3.4 Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Esityksessä ehdotetaan lievennettäväksi syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää jatkossa edellyttäisi, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää olisi, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies, jollei tuomioistuimien pidä vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisenä. Vastaajan olisi kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Perustuslain 21 §:n mukaisesti jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artiklan 3 c kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan syytetty voi omasta vapaasta tahdostaan luopua oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä, jos tärkeä julkinen intressi ei läsnäoloa vaadi (esim. Sejdivic v. Italia suuri jaosto 1.3.2006 kohdat 86—88, Hermi v. Italia suuri jaosto 18.10.2006 kohdat 73—76 ja Demebukov v. Bulgaria 28.2.2008 kohdat 47—49). Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä on käsitelty tarkemmin yleisperustelujen kohdassa 2.2.1.

Ehdotetut muutokset eivät siten olisi ongelmallisia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kannalta.

3.5 Videoyhteyden käyttö

Esityksessä ehdotetaan, että rikosasian vastaajan olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Myös syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen olisi mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Asianosaisen osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä rinnastettaisiin asianosaisen henkilökohtaiseen läsnäoloon.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan asianosainen voi luopua oikeudestaan olla läsnä oikeudenkäynnissä (esim. edellä mainitut tapaukset Sejdivic, Hermi ja Demebukov). Siten asianosainen voi suostua myös siihen, että hän osallistuu oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä (ks. myös Golubev v. Venäjä päätös 9.11.2006).

Esityksessä ehdotetut videoyhteyden käyttöä koskevat säännökset edellyttävät etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn osallistuvan suostumusta. Asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen osallistuminen suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä edellyttäisi myös hänen päämiehensä suostumusta. Lisäksi ehdotetuissa säännöksissä edellytyksenä videoyhteyden käytölle on, että tuomioistuin arvioi sen soveliaaksi. Esityksessä ehdotetut videoyhteyden käyttöä koskevat säännökset eivät siten ole ongelmallisia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kannalta.

HE 200/2017 vp

Edellä olevilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydetäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §, 8 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 9—11 §, 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 6 ja 15 d §, 6 luvun 11 §, 12 luvun 33 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 18 §:n 1 momentti ja 20 §:n 1 momentti,
sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 6, 9 ja 11 § laissa 683/2016, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 2 kohta ja 26 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 381/2003, 2 luvun 10 § laissa 666/2005, 5 luvun 5 §:n 1 momentti ja 15 d § laissa 768/2002, 5 luvun 6 § ja 6 luvun 11 § laissa 1052/1991, 12 luvun 33 §:n 2 momentti laissa 244/2006 sekä 26 luvun 18 §:n 1 momentti laissa 165/1998, sekä
lisätään 2 lukuun uusi 10 a §, 12 lukuun siitä lailla 690/1997 kumotun 8 §:n tilalle uusi 8 § ja sen edelle uusi väliotsikko sekä 31 luvun 14 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 666/2005, uusi 1 a kohta ja lukuun uusi 19 § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettua yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään neljä vuotta.

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:

2) ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan;

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa toisin säädetä. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

Korkein oikeus on päätösvaltainen myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen.

Valitusluvan myöntämistä koskeva asia käsitellään ja ratkaistaan kahden tai kolmen jäsenen kokoonpanossa. Jos asia käsitellään kahden jäsenen kokoonpanossa, asia on siirrettävä kolmen jäsenen kokoonpanoon ratkaistavaksi, jos kahden jäsenen kokoonpano niin päättää tai jollei se ole ratkaisusta yksimielinen. Jos kuitenkin on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä, asian voi käsitellä ja ratkaista myös yksi jäsen. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä kokoonpano.

Yksi jäsen voi päättää välitoimesta sekä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä sekä käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos se on ratkaisusta yksimielinen.

Yksi jäsen voi:

1) jättää tutkimatta 31 luvun 19 §:ssä tarkoitetun samassa asiassa tehdyn uuden ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen;

2) jättää tutkimatta tuomiovirhekanтелua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa siten kuin 15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään;

3) käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan;

4) päättää ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta, turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä.

10 a §

Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

11 §

Tuomioistuimen monijäsenistä ja käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, kantajaa on kehotettava määrääjassa korjaamaan hakemustaan, jos se on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

6 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

15 d §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

12 luku

Asianosaisista

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

8 §

Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa käytäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asianosaisen lailliseen edustajaan sekä asianosaisen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmisteluistunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

18 §

Valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään silleen. Valittajana henkilökohtaisesti saapumaan määrättävä rikosasian vastaaja kutsutaan pää-

käsittelyyn uhalla, että valitus jätetään sillensä, jos hän ei saavu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti eikä myöskään asiamiehen edustamana, ja uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen pois-saolostaan huolimatta, jos hän käyttää sijastaan asiamiestä.

20 §

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa on meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään, sen estämättä, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko taikka hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §

Siitä poiketen, mitä 12 §:ssä säädetään, tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa:

- 1 a) pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista;
-

Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

19 §

Asianosainen saa korkeimmassa oikeudessa kannella tuomiovirheestä, hakea tuomion purkamista ja hakea menetetyn määräajan palauttamista samassa asiassa vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvun 5 §, sellaisena kuin se on laissa 243/2006,
muutetaan 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta ja 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 7 §:n 2 momentti, 11 §:n 2 ja 3 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 ja 14 a §, 8 luvun 3 §, 11 §:n 1 momentti, 12 ja 13 §,
sellaisina kuin niistä ovat 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta, 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 momentti ja 7 luvun 14 a § laissa 243/2006, 6 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 733/2015, 8 luvun 11 §:n 1 momentti laissa 759/2010 ja 13 § osaksi laeissa 382/2003 ja 455/2011, sekä
lisätään 5 a luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, uusi 4 momentti ja 8 luvun 13 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

5 a luku

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

4) asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä; ja

2 §

Jos esitutinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksiannon yhteydessä ilmoittamaan 14 päivän kuluessa tiedoksiannosta kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Vastaajalle on samalla annettava tieto syyttäjän esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä. Vastaajalle on myös annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä.

3 §

Suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan, mitä 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

6 luku

Pääkäsittelystä

7 §

Asianomistajan osallistuminen käsittelyyn voidaan toteuttaa asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään.

11 §

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan hakemustaan, jos se on valmistelun jatkamiseksi tarpeen. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

5 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton.

14 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

8 luku

Asianosaisista

3 §

Vastaajaa ei voida tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä.

Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuimien katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Alle 18-vuotiaasta vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettyä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä myös, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tuomioistuimien voi kuitenkin päättää, ettei tässä momentissa tarkoitettua vastaajan tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

11 §

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus.

12 §

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

13 §

Rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös vastaajan tai asianomistajan lailliseen edustajaan sekä vastaajan tai asianomistajan suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä suullisen valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

3.

Laki

esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään esitutkintalain (805/2011) 10 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

10 luku

Esitutinnan päättäminen

2 a §

Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten

Syyttäjä voi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten.

Epäiltyä saadaan pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi.

Tiedoksianto on toimitettava viipymättä. Epäillyllä on oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

4.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 30 §:n 3 momentti, 31 ja 36 §, sellaisena kuin niistä on 31 § laissa 985/2005, seuraavasti:

30 §

Asian käsittely tuomioistuimessa

Maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuulluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliaan. Jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, asian käsittelyssä voidaan käyttää teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

31 §

Tuomioistuinkäsittelyn lykkäminen

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian:

- 1) sakon maksutilanteen selvittämistä varten; tai
- 2) maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.

Käsittelyn tultua lykätyn 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

36 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen

Kun muuntorangaistuksen määräämistä koskeva ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Oikeusrekisterikeskuksen on lähetettävä maksuvelvolliselle 7 §:ssä tarkoitettu maksukehoitus. Ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymistä Oikeusrekisterikeskus voi myöntää maksuvelvolliselle maksuaikaa enintään kuusi kuukautta noudattaen, mitä 14—18 §:ssä säädetään.

Jos maksuvelvollinen ei täytä maksuvelvollisuutta kokonaisuudessaan 1 momentissa tarkoitettussa maksukehoituksessa asetetussa määräajassa tai 1 momentin nojalla myönnetyn maksuajan kuluessa, Oikeusrekisterikeskuksen on haettava muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sen paikkakunnan ulosottomieheltä, jossa muuntorangaistukseen tuomittu asuu tai oleskelee.

Ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että tuomittu toimitetaan rangaistuslaitokseen. Oikeusrekisterikeskuksen on palautettava osittain suoritettu maksu maksuvelvolliselle siten kuin 22 §:ssä säädetään.

Etsintäkuuluttamisesta sekä etsintäkuulutuksen peruuttamisesta ja oikaisemisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 19 ja 20 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa vireillä olevaan muuntorangaistusasiaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä 25 päivänä tammikuuta 2018

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeusministeri Antti Häkkinen

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §, 8 §:n 2 momentin 2 kohta sekä 9—11 §, 5 luvun 5 §:n 1 momentti, 6 ja 15 d §, 6 luvun 11 §, 12 luvun 33 §:n 2 momentti sekä 26 luvun 18 §:n 1 momentti ja 20 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 6, 9 ja 11 § laissa 683/2016, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 2 kohta ja 26 luvun 20 §:n 1 momentti laissa 381/2003, 2 luvun 10 § laissa 666/2005, 5 luvun 5 §:n 1 momentti ja 15 d § laissa 768/2002, 5 luvun 6 § ja 6 luvun 11 § laissa 1052/1991, 12 luvun 33 §:n 2 momentti laissa 244/2006 sekä 26 luvun 18 §:n 1 momentti laissa 165/1998, sekä
lisätään 2 lukuun uusi 10 a §, 12 lukuun siitä lailla 690/1997 kumotun 8 §:n tilalle uusi 8 § ja sen edelle uusi väliotsikko sekä 31 luvun 14 a §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 666/2005, uusi 1 a kohta ja lukuun uusi 19 § ja sen edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

Päätösvaltaisuudesta

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta *tai jos syytteessä tarkoitettu yksittäinen rikos on:*

- 1) virkamiehen väkivaltainen vastustaminen;
- 2) törkeä varkaus;
- 3) törkeä kavallus;
- 4) törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus;
- 5) törkeä kätkemisrikos;
- 6) törkeä vahingonteko;

6 §

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään neljä vuotta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

- 7) törkeä petos;
 8) törkeä maksuvälinepetos;
 9) törkeä tietomurto;
 10) rekisterimerkintärikos;
 11) 1—10 kohdassa mainitun rikoksen rangaistava yritys.

Ratkaistaessa rikosasiaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:

- 2) ratkaista asian, jos valitus on peruutettu kokonaan;

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:

- 2) ratkaista asian, jos *muutoksenhakemus* on peruutettu kokonaan;

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa säädetä muuta kokoonpanoa. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

Valituslupan myöntämistä koskevat asiat käsitellään ja ratkaistaan jaostossa, jossa on kaksi tai kolme jäsentä. Jos asia käsitellään kaksijäsenisessä jaostossa, se on siirrettävä kolmijäsenisen jaoston ratkaistavaksi, jos jaoston jäsenet niin päättävät tai jolleivät he ole ratkaisusta yksimieliset. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä jaosto.

Jaostossa, jossa on yksi jäsen, voidaan käsitellä ja ratkaista asia, joka koskee turvaamistointa, täytäntöönpanon kieltämistä tai

9 §

Korkein oikeus on päätösvaltainen viisijäsenisenä, jollei laissa *toisin säädetä*. Asian siirtämisestä käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa jaostossa säädetään korkeimmasta oikeudesta annetussa laissa (665/2005).

Korkein oikeus on päätösvaltainen myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos valitus koskee 25 a luvun 11 §:ssä tarkoitettuja jatkokäsittelylupan myöntämisen edellytyksiä, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen.

Valituslupan myöntämistä koskeva asia käsitellään ja ratkaistaan kahden tai kolmen jäsenen kokoonpanossa. Jos asia käsitellään kahden jäsenen kokoonpanossa, asia on siirrettävä kolmen jäsenen kokoonpanoon ratkaistavaksi, jos kahden jäsenen kokoonpano niin päättää tai jollei se ole ratkaisusta yksimielinen. Jos kuitenkin on selvää, ettei valituslupan myöntämiselle ole edellytyksiä, asia voi käsitellä ja ratkaista myös yksi jäsen. Jos valituslupahakemus tai sen osa on 30 luvun 3 §:n 4 momentin mukaisesti siirretty käsiteltäväksi valituksen yhteydessä, valitusluvasta päättää valituksen käsittelevä kokoonpano.

Yksi jäsen voi päättää välitoimesta sekä turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väli-

Voimassa oleva laki

keskeyttämistä taikka muuta vastaavaa väliaikaista toimenpidettä.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista kolmijäsenisessä jaostossa, jos asiassa päätetään vain välitoimesta taikka hakemus yksimielisesti hylätään tai jätetään tutkimatta. Myös yhden jäsenen muodostama jaosto voi päättää välitoimesta ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa asiassa. Jos korkein oikeus on jo aikaisemmin hylännyt tai jättänyt tutkimatta ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen, tällainen jaosto voi myös hylätä tai jättää tutkimatta asiassa tehdyn uuden hakemuksen, jossa ei esitetä asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisiä uusia seikkoja tai todisteita.

Muissa kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia on siirrettävä viisijäsenisen jaoston ratkaistavaksi.

(uusi)

11 §

Tuomioistuimen monijäsenistä kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

Ehdotus

aikaisesta toimenpiteestä sekä käsitellä ja ratkaista asian, jos muutoksenhakemus on peruutettu kokonaan.

10 §

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva asia voidaan korkeimmassa oikeudessa käsitellä ja ratkaista myös kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos se on ratkaisusta yksimielinen.

Yksi jäsen voi:

1) jättää tutkimatta 31 luvun 19 §:ssä tarkoitetun samassa asiassa tehdyn uuden ylimääräistä muutoksenhakua koskevan hakemuksen;

2) jättää tutkimatta tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevan hakemuksen, jos hakija ei ole käyttänyt oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa siten kuin 15 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään;

3) käsitellä ja ratkaista asian, jos ylimääräistä muutoksenhakua koskeva hakemus on peruutettu kokonaan;

4) päättää ylimääräiseen muutoksenhakuun liittyvästä välitoimesta, turvaamistoimesta, täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä ja muusta väliaikaisesta toimenpiteestä.

10 a §

Jos korkeimmassa oikeudessa yksi jäsen käsittelee ja ratkaisee asian 9 tai 10 §:n nojalla, hän voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

11 §

Tuomioistuimen monijäsenistä ja käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla kolmas lautamies.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä tavoin haastehakemus on puutteellinen ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

6 §

Tuomioistuimen on *heti* jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on *haastetta antamatta heti* hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteeton.

15 d §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen 19 §:ssä säädettyjen valmistelun tavoitteiden saavuttamiseksi tarkoituksenmukaista. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman ker-

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, kantajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan *hakemustaan*, jos se on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, millä *tavalla* hakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos kantaja ei noudata kehotusta.

6 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla *siltä osin kuin se* on selvästi perusteeton.

15 d §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen *teknistä* tiedonvälitystapaa, jossa *käsittelyyn* osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos *tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi*. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

6 luku

Riita-asian pääkäsittely

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on yhden tai useamman ker-

Voimassa oleva laki

ran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 14 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. *Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää.*

12 luku

Asianosaisista

(uusi)

33 §

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 36 §:ssä.

Ehdotus

ran ollut lykättynä yhteensä yli 30 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laajuuden tai laadun perusteella taikka muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

12 luku

Asianosaisista*Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen*

8 §

Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asianosaisen lailliseen edustajaan sekä asianosaisen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmisteluistunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

33 §

Todistajan säilöön ottamisesta säädetään 17 luvun 62 §:ssä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

18 §

Valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään sillensä.

20 §

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

(uusi)

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

18 §

Valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus hänen poissa ollessaan jätetään sillensä. *Valittajana henkilökohtaisesti saapumaan määrättävä rikosasian vastaaja kutsutaan pääkäsittelyyn uhalla, että valitus jätetään sillensä, jos hän ei saavu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti eikä myöskään asiamiehen edustamana, ja uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta, jos hän käyttää sijastaan asiamiestä.*

20 §

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. *Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on lähettänyt sijaansa asiamiehen, asiassa on meneteltävä siten kuin 21 §:ssä säädetään, sen estämättä, mitä 12 luvun 29 §:ssä säädetään. Jos valittajana pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kutsuttu rikosasian vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, johon häntä on kehoitettu saapumaan sakon uhalla, hänelle voidaan asettaa korkeampi uhkasakko taikka hänet voidaan määrätä tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.*

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

14 a §

Siitä poiketen, mitä 12 §:ssä säädetään, tuomion purkamista haetaan siltä tuomioistuimelta, jonka tuomiota hakemus koskee, jos hakemus tarkoittaa:

1 a) pelkästään päiväsakon rahamäärän

Voimassa oleva laki

Ehdotus

alentamista;

Ylimääräisen muutoksenhaun rajoittaminen

(uusi)

19 §

Asianosainen saa korkeimmassa oikeudessa kannella tuomiovirheestä, hakea tuomion purkamista ja hakea menetetyt määräajan palauttamista samassa asiassa vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvun 5 §, sellaisena kuin se on laissa 243/2006,
muutetaan 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta ja 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 7 §:n 2 momentti, 11 §:n 2 ja 3 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 ja 14 a §, 8 luvun 3 §, 11 §:n 1 momentti, 12 ja 13 §,
 sellaisina kuin niistä ovat 5 luvun 10 a §, 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta, 2 §:n 1 momentti, 6 luvun 11 §:n 2 momentti ja 7 luvun 14 a § laissa 243/2006, 6 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 733/2015, 8 luvun 11 §:n 1 momentti laissa 759/2010 ja 13 § osaksi laeissa 382/2003 ja 455/2011, sekä
lisätään 5 a luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 243/2006, uusi 4 momentti ja 8 luvun 13 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

5 luku

5 luku

Syytteen vireillepanosta**Syytteen vireillepanosta**

10 a §

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheysteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen *teknistä* tiedonvälitystapaa, jossa *käsittelyyn* osallistuvilla on puheysteys keskenään, jos *tuomioistuim* katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

5 a luku

5 a luku

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimitamatta**Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimitamatta**

1 §

1 §

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimitamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimitamatta (*kirjallinen menettely*), jos:

4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista; ja

4) asianomistaja on *ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä*; ja

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Jos esitutinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksianto-yhteydessä ilmoittamaan tuomioistuimen määräämässä ajassa kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Vastaajalle on samalla annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä.

2 §

Jos esitutinnan perusteella tai muutoin on aihetta olettaa, että edellytykset kirjalliseen menettelyyn ovat olemassa, vastaajaa kehoitetaan haasteen, haastehakemuksen ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen tiedoksianto-yhteydessä ilmoittamaan *14 päivän kuluessa tiedoksiannosta* kirjallisesti käräjäoikeudelle, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko hän asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Vastaajalle on samalla annettava tieto *syyttäjän esittämästä rangaistuksen lajista ja enimmäismäärästä*. Vastaajalle on myös annettava tieto suostumuksen merkityksestä asian käsittelyssä.

(uusi)

3 §

Suullisen lausuman tai vastauksen antamiseen käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan, mitä 8 luvun 13 §:ssä säädetään.

5 §

Vastaajaa ei voida tuomita kirjallisessa menettelyssä ankarampaan rangaistukseen kuin kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen vaaraamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

(kumotaan)

6 luku

Pääkäsittelystä

7 §

Asianomistajan osallistuminen käsittelyyn voidaan toteuttaa asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta *taikka käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa* noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 tai 52 §:ssä säädetään.

6 luku

Pääkäsittelystä

7 §

Asianomistajan osallistuminen käsittelyyn voidaan toteuttaa asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. *Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 60 päivää.*

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 2 momentissa säädetään.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on valmistelun jatkamiseksi tarpeellinen. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

5 §

Tuomioistuimen on *heti* jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on *haastetta antamatta heti* hylättävä kanne tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton.

14 a §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen videoneuvottelua

11 §

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 30 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian *laajuuden tai* laadun perusteella *taikka muusta erityisestä syystä* pidetään tarpeettomana ja pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 1 momentissa säädetään.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan *hakemustaan*, jos *se* on valmistelun jatkamiseksi *tarpeen*. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

5 §

Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja *haastehakemus* on niin puutteellinen, *epäselvä tai sekava*, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla *siltä osin kuin se* on selvästi perusteeton.

14 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen *teknistä*

Voimassa oleva laki

tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

8 luku

Asianosaisista

3 §

Vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu.

11 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus.

Ehdotus

tiedonvälitystapaa, jossa *käsittelyyn* osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos *tuomioistuimissa* katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

8 luku

Asianosaisista

3 §

Vastaajaa ei voida tuomita rangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu tai häntä ole edustanut oikeudenkäyntiasiamies pääkäsittelyssä.

Vastaajan on kuitenkin oltava henkilökohtaisesti käräjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittelyssä läsnä siltä osin kuin tuomioistuimissa katsoo hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Alle 18-vuotiaasta vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jossa käsitellään syytettyä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä myös, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tuomioistuimissa voi kuitenkin päättää, ettei tässä momentissa tarkoitettua vastaajan tarvitse olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

11 §

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan tuomita rikesakko, sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta.

13 §

Jollei 11 tai 12 §:stä muuta johdu, vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Hovioikeus voi 1 momentin estämättä syytäjän tai asianomistajan valituksesta tuomita pääkäsittelyä selvästi pakoilevan vastaajan, jota on käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti kuultu niistä vaatimuksista, joita valitus koskee, vankeusrangaistukseen rikoksesta, jota koskeva syyte on käräjäoikeudessa hylätty, tai muuttaa käräjäoikeuden tuomitseman sakkorangaistuksen vankeudeksi, jos:

1) vastaajan henkilökohtaista kuulemistahovioikeuden pääkäsittelyssä ei pidetä asian selvittämiseksi tarpeellisena;

2) vastaajan puolustuksesta pääkäsittelyssä on asianmukaisesti huolehdittu; ja

3) vastaajalle on ilmoitettu, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.

12 §

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

13 §

Rikosasian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös vastaajan tai asianomistajan lailliseen edustajaan sekä vastaajan tai asianomistajan suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai -asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä suullisen valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

esitutkintalain 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään esitutkintalain (805/2011) 10 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 luku

10 luku

Esitutinnan päättäminen

Esitutinnan päättäminen

2 a §

Paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksiantoa varten

(uusi)

Syyttäjä voi määrätä, että rikoksesta epäilty on velvollinen pysymään esitutkintaviranomaisen toimipaikassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän antaman haasteen tiedoksiantamista varten.

Epäiltyä saadaan pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi.

Tiedoksianto on toimitettava viipymättä. Epäilyllä on oikeus poistua tiedoksiantamisen jälkeen, kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutinnan päättämisestä.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

4.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 30 §:n 3 momentti, 31 ja 36 §, sellaisena kuin niistä on 31 § laissa 985/2005, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

30 §

30 §

Asian käsittely tuomioistuimessa

Asian käsittely tuomioistuimessa

Maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuuluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliin.

Maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuuluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliin. *Jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, asian käsittelyssä voidaan käyttää teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.*

31 §

31 §

Tuomioistuinkäsittelyn lykkääminen

Tuomioistuinkäsittelyn lykkääminen

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian:

1) *varatakseen maksuvelvolliselle tilaisuuden vankeudeksi muunnettavaksi vaaditun sakon maksamista varten;*

2) sakon maksutilanteen selvittämistä varten; tai

3) maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka

Tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian:

1) sakon maksutilanteen selvittämistä varten; tai

2) maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

muiden rikoslain 2 a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.

Käsittelyn tultua lykätyksi 1 momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

Käsittelyn tultua lykätyksi 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi tuomioistuimen on ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta ja uhka poissaolon varalta. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

36 §

36 §

*Muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen**Muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtyminen*

Kun muuntorangaistuksen määräämistä koskeva ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Oikeusrekisterikeskuksen on haettava muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sen paikkakunnan ulosottomieheltä, jossa muuntorangaistukseen tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että tuomittu toimitetaan rangaistuslaitokseen.

Kun muuntorangaistuksen määräämistä koskeva ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio, Oikeusrekisterikeskuksen on *lähetettävä maksuvelvolliselle 7 §:ssä tarkoitettu maksukehotus. Ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymistä Oikeusrekisterikeskus voi myöntää maksuvelvolliselle maksuaikaa enintään kuusi kuukautta noudattaen, mitä 14—18 §:ssä säädetään.*

Jos maksuvelvollinen ei täytä maksuvelvollisuutta kokonaisuudessaan 1 momentissa tarkoitetussa maksukehotuksessa asetetussa määräajassa tai 1 momentin nojalla myönnetyn maksuajan kuluessa, Oikeusrekisterikeskuksen on haettava muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sen paikkakunnan ulosottomieheltä, jossa muuntorangaistukseen tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että tuomittu toimitetaan rangaistuslaitokseen. Oikeusrekisterikeskuksen on palautettava osittain suoritettu maksu maksuvelvolliselle siten kuin 22 §:ssä säädetään.

Etsintäkuuluttamisesta sekä etsintäkuulutuksen peruuttamisesta ja oikaisemisesta on soveltuvien osin voimassa, mitä 19 ja 20 §:ssä säädetään.

Etsintäkuuluttamisesta sekä etsintäkuulutuksen peruuttamisesta ja oikaisemisesta on soveltuvien osin voimassa, mitä 19 ja 20 §:ssä säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa vireillä olevaan muuntorangaistusasiaan sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita

HE 200/2017 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

säännöksiä.
